

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934.

Första kammaren.

Nr 39.

Fredagen den 1 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 26 och den 29 nästlidne maj.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande;

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1934/1935 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 285, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående provisoriskt dyrtidstillägg m. m. åt vissa befattningshavare i statens tjänst;

nr 293, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning, m. m., dels ock Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 137, gjorda framställning angående ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter; samt

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra och femte huvudtitlarna gjorda framställningar angående anslag till fångvården och statens uppfostringsanstalt å Bona samt till statens tvångsarbetsanstalter, statens alkoholistanstalt å Venngarn, statens sinnessjukhus och statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa gossar och flickor, jämte i dessa ämnen väckta motioner.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 292, till Konungen i anledning av väckta motioner angående valbarhetsvillkor för beklädande av poster i kommunala nämnder och styrelser.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 294, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 38 med förslag till förordning om erkända arbetslöshetskassor m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 39 med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal;

nr 296, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 40 med förslag till lag om offentlig arbetsförmedling, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 297, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjöarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Föredrogos och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial nr 22, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 37 och 46 riksdagsordningen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden och memorial nr 128—142, bevillningsutskottets betänkande nr 56, bankoutskottets utlåtanden nr 60—73, andra lagutskottets utlåtanden nr 44 och 45, jordbruksutskottets utlåtanden nr 93—95, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 9 och 10 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att bankoutskottets utlåtanden nr 60—65 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 279, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om beskattning av realisationsvinst i samband med rekonstruktion av den s. k. Kreugerkoncernen, m. m.

Om åtgärder mot uteblivet erläggande av lagfartsstämpel m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 52, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot uteblivet eller försenat erläggande av lagfartsstämpel.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 232 i första kammaren av herrar *Bäckström* och *Asplund* samt nr 422 i andra kammaren av herr *Hage* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda och till riksdagen inkomma med förslag till åtgärder, som förebyggde att staten undandrog lagfartsstämpel eller att tiden för dess erläggande onödigt uppsköttes, ävensom de förslag i övrigt, vilka med denna fråga kunde äga sammanhang.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 232 av herrar *Bäckström* och *Asplund* samt II: 422 av herr *Hage* m. fl., om åtgärder mot uteblivet eller försenat erläggande av lagfartsstämpel, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Bäckström**: Herr förste vice talman! Då jag är en av motionärerna i detta ärende, ber jag att till bevillningsutskottet få uttala min tillfredsställelse över den välvilliga motivering, som bevillningsutskottet givit sitt utlåtande beträffande motionen. Jag skulle givetvis vara ännu mer tillfredsställd, om bevillningsutskottet hade tillstyrkt vår motion, men då utskottet inhämtat, att »Kungl. Maj:t på grund av gjord framställning» har »sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande spørsmål», så ber jag, herr talman, att få uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t till nästa års riksdag må framlägga förslag i syfte att undanröja de missförhållanden, som i viss mån äro rådande på detta område.

Om åtgärder mot uteblivet erläggande av lagfartsstämpel m. m. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928, m. m.;

nr 54, i anledning av väckt motion om skattefrihet för arbetslös tilldelat kontant understöd; samt

nr 55, i anledning av väckt motion om viss skärpning av den utländska artister åvilande skattskyldigheten.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor, m. m.

Ang. ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor m. m.

I en till riksdagen den 1 februari 1934 avlåten proposition, nr 93, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

1) antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 31 förordningen den 3 juli 1930 (nr 317) om jordbrukets kreditkassor;

2) besluta den ändring i gällande bestämmelser angående överlämnandet till Sveriges riksbank av svenska statens obligationer såsom pant för envar centralkassas för jordbrukskredit förbindelser, att nuvarande maximibeloppet för obligationerna höjdes från 500,000 till 750,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Reservation hade avgivits av herrar *Stendahl*, *Lindgren*, *Ernfors*, *Leffler* och *Svedman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Stendahl: Herr talman! Som kammarens ledamöter haft tillfälle att se, finns till detta utlåtande fogad en reservation av en del av utskottets ledamöter. Orsaken till denna reservation förefaller mig vara tämligen tydlig, om man läst betänkandet, i det att så gott som samtliga hörda myndigheter på det allra skarpaste hava tillrätt försiktighet och i flertalet fall direkt avstyrkt de i den kungl. propositionen föreslagna ändringarna i bestämmelserna om jordbrukskasseorganisationen. Såväl den kungl. proposition, som behandlas i detta utlåtande, som den som behandlas under nästa punkt på föredragningslistan avgåvos under något annorlunda förhållanden än de nuvarande. Samtliga kammarens ledamöter veta säkerligen, att Kungl. Maj:t har tillsatt en särskild kommitté, vilken, under ordförandeskap av generaldirektör Wohlin, skall utreda och pröva, hur man lämpligen bör ordna med en del jordbrukskrediter. Denna kungl. kommitté har hos Kungl. Maj:t begärt, att Kungl. Maj:t måtte utse vissa personer för att närmare granska Svenska jordbrukskreditkassan och dess förhållanden. Kommitténs arbete pågår för närvarande och väntas bliva färdigt i slutet av detta år. Den kungl. kommittén räknar även med att kunna komma med förslag i frågan så pass tidigt att detta skall kunna hinna prövas av Kungl. Maj:t och eventuellt i form av en proposition i den ena eller andra riktningen föreläggas nästa års riksdag.

Ang. ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor m. m. (Forts.)

Under sådana förhållanden ha reservanterna ansett, att man inte borde frångå en gammal, mycket sund princip, nämligen att det första man har att göra, innan man till verklig prövning upptar frågan om ett eventuellt beviljande av kredit, är att pröva den lånesökandes bonitet, d. v. s. solvens. Jag skall åtminstone icke i detta sammanhang ingå på någon som helst prövning av eller något försök till bedömande av jordbrukskreditkassans ställning, ty jag anser, att när det tillsatts en kommitté, som närmast skall undersöka detta förhållande, bör såvitt möjligt dess arbetsresultat först föreligga, innan man ger sig in på det ämnet. Jag skulle kunna förstå, att man, trots det att undersökningen ännu ej är avslutad, skulle vilja ge denna kassa ett extra handtag genom att bifalla propositionen, under förutsättning att i annat fall kassans fortsatta utveckling skulle hindras, men förhållandet är icke detta, utan läget är tvärtom sådant, att Svenska jordbrukskreditkassan har en outnyttjad upplåningsmöjlighet på icke mindre än 8 miljoner kronor. När man vidare vet, att det endast är en av centralkassorna, som har kommit upp till gränsen för sin inlåningsrätt — och det är den centralkassa, i vilken allas vår vän herr Johansson i Friggeråker är spiritus rector — förefaller det mig, som om det knappast föreläge någon orsak att ha så rasande brått som man i detta fall tycks ha.

Det är alldeles givet, att en sådan bestämmelse om maximiinlåningsrätt som den, som centralkassan i Västergötland råkat ut för att tangera, icke är någon för denna kassa enastående bestämmelse utan en bestämmelse, som gäller för alla banker, så att då en bank, vilken som helst, kommer upp till sin maximiinlåningsrätt, banken i sådant fall åtminstone hittills fått vidtaga åtgärder för att på laga sätt skaffa sig den rätt till ökad inlåning, som institutet självt ansett vara för banken fördelaktig. Några slags extra lagstiftningar in casu till förmån för någon viss bank hava åtminstone i sådana här fall mig veterligen icke förekommit. Det förefaller mig därför, som om några starkare sakliga skäl för att här vidtaga en sådan säråtgärd som den, som nu är föreslagen, knappast föreligga. Reservanterna skulle gärna se, att prövning av kassans verksamhet fick äga rum, innan riksdagen i detta ärende går in för ökad upplåningsrätt med ty åtföljande större borgen från statens sida samt, vilket det är fråga om i nästa utlåtande från bankoutskottet, lämnandet av ett ökat lån av svenska statens obligationer på nominellt 10 miljoner kronor till kassan. Och jag skulle så mycket hellre se, att man vilade på hanen till nästa års riksdag, då den pågående undersökningens resultat kanske föreligger, som jag efter att helt flyktigt, ty det behövs inte någon grundligare granskning, tagit del av det bokslut, som Svenska jordbrukskreditkassan har uppgjort för år 1933 och som är daterat den 14 mars 1934 — det återfinnes icke i betänkandet — icke kunnat finna, att det lån på 5 miljoner kronor svenska statsobligationer, som riksdagen beviljade denna kassa förra året, är upptaget i kassans balansräkning för år 1933. Det förefaller mig därför, som om det förefunnes vissa skäl att vila på hanen och se, huruvida icke till äventyrs flera felaktigheter i kassans balansräkning finnas än den, som nu av mig påpekats.

Motsättningen mellan utskottets majoritet och reservanterna är, med bortseende från småsaker, kort och gott den, att reservanterna anse, att kassans bonitet bör provas, innan riksdagen går att understödja denna kassa med mera konstgödning, om jag så får uttrycka mig, än som redan har skett. Utskottsmajoriteten däremot säger, att ökad kredit skall lämnas, utan att man behöver avvakta den av Kungl. Maj:t tillsatta kommitténs utredning av kassans solvens.

Majoriteten inom utskottet är emellertid så stor, att jag mycket väl förstår,

Ang. ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor m. m. (Forts.)
att det finns små utsikter eller rättare sagt inga alls, att reservanternas uppfattning skall vinna gehör i kammaren, men reservanterna ha i alla fall ansett, att läget är sådant, att de inte tigande ha velat låta denna sak passera, och därför ha de hissat en försiktighetssignal, om jag så får uttrycka mig.

Med hänvisning till vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Sköld**: Eftersom den siste ärade talaren i sitt anförande sysselsatte sig med såväl bankoutskottets utlåtande nr 57 som dess utlåtande nr 58, vill jag också, med herr talmannens tillstånd, i mitt anförande beröra båda dessa frågor.

Herr Stendahl yttrade i fråga om bankoutskottets utlåtande nr 57, att alla de hörda myndigheterna hade förordnat försiktighet och i ett par fall till och med avstyrkt utvidgning av inlåningsrätten. Jag vill i det avseendet för min del påstå, att Kungl. Maj:t, och efter Kungl. Maj:t utskottet, har behandlat denna sak med all försiktighet. Förhållandet är ju det, att Svenska jordbrukskreditkassans styrelse till Kungl. Maj:t har inkommit med förslag om ändring av för kassorna gällande bestämmelser i nio punkter. Dessa förslag hava icke av Kungl. Maj:t upptagits, utan Kungl. Maj:t har beslutat hänskjuta förslagen till den utredning rörande jordbrukets kreditförhållanden, som för närvarande pågår. Allenast i två punkter, där det finnes skäl att säga, att ett uppskov skulle lända kassorna till men, ha förslagen upptagits, och därvid har man närmast avsett att åstadkomma provisoriska jämkningar i avvaktan på det resultat, vartill den pågående utredningen kan komma. Den ena punkten rör den bestämmelse som nu gäller, att inlåningen för en kassa inte får vara högre än två gånger den ansvarighet, som de till centralkassan anslutna jordbrukskassorna sammanlagt ha för centralkassans förbindelser. Styrelsen för jordbrukskreditkassan har därvidlag föreslagit rätt för Kungl. Maj:t att i särskilda fall medgiva, att inlåningen skall få stiga till tre gånger ansvarigheten. Vad som föranlett detta är ett rent aktuellt fall. Skaraborgs läns centralkassa har nämligen kommit upp till maximum för sin inlåning.

Nu skulle jag vilja fråga kammarens ledamöter, om det kan vara skäl att, då det nu pågår en utredning, förvägra ifrågavarande kassa att fortsätta sin verksamhet och därigenom sätta kassan i den situationen, att kassan finge lov att säga till den allmänhet, som har förtroende för kassan: »Nu taga vi inte emot några flera pengar.» Nog förefaller det mig vara skäligt, då man står inför en omprövning av saken, att man låter rörelsen i detta fall fortgå obehindrat tills man kan ta ståndpunkt till frågan i hela dess vidd. Jag menar därför, att den föreslagna ändringen är väl motiverad.

Den andra punkt, där förslag till ändring beträffande bestämmelserna framlagts, gäller det förhållandet, att staten har ställt garanti för centralkassornas upplåning av medel för sin rörelse. Denna borgen är emellertid begränsad till högst 500,000 kronor. Nu hava tre kassor uppnått den i detta fall bestämda högsta gränsen, och det föreslås i propositionen, att ifrågavarande garanti skall i detta fall i avvaktan på den pågående utredningens resultat höjas till 750,000 kronor. Om icke så sker, blir nämligen följden bara den, att centralkassorna fortsätta med sin upplåning. Långivarnas risk blir då större, och staten ger då icke kassornas fordringsägare den garanti, som från början varit avsedd. Under sådana omständigheter förefaller det mig, som om man icke på något sätt trädde kraven på försiktighet för nära, om man i detta fall biträdde Kungl. Maj:ts förslag, ty detta förslag innebär ingenting annat än att man jämkar efter behovet under en kortare period, intill dess man kan få upp hela frågan till prövning i ett större sammanhang.

Ang. ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor m. m. (Forts.)

Enligt bankoutskottets utlåtande nr 58 har det föreslagits, att staten skall ställa obligationer till ett nominellt belopp av 10 miljoner kronor till förfogande såsom säkerhet för jordbrukskreditkassans upplåning för att kunna ge kassan tillfälle att skaffa kapital. När herr Stendahl nu säger, att det finns en outnyttjad inlåningsrätt, är det en sanning med modifikation. Kassan har svårigheter att få pengar, därför att när staten ställer obligationer som säkerhet, bestämmer t. ex. riksbanken, att det för dessa i säkerhet ställda obligationer lämnas ut lån intill viss procent av det till förfogande ställda obligationsbeloppet. Det kommer alltså alltid att därvidlag finnas en marginal. Dessa obligationer behövas för att jordbrukskreditkassan skall kunna så som läget kräver fullfölja sin verksamhet.

Då kan man naturligtvis uppställa den frågan: är det behöfligt ur allmän synpunkt, att kassan fortsätter sin verksamhet? Ja, såvitt jag kan finna, är det av mycket stor betydelse just nu för jordbruket, att så sker. Det är visserligen sant, att penninginrättningarna för närvarande ha svårt att placera till deras förfogande ställda medel, men det är lika sant, att åtskilliga penninginrättningar på grund av bittra erfarenheter hava gått över till att tillämpa en mycket restriktiv kreditpolitik. Det har varit i icke så få fall, som förelagts mig, där sparbanker hava vägrat pengar till en kredit, som mänskligt att döma legat inom en mycket, mycket säker marginal. Och varför har t. ex. en sådan sparbank vägrat krediten? Jo, därför att sparbanken helt enkelt har ändrat sina principer beträffande kreditgivningen. Den har bestämt sig för att så långt som möjligt undvika jordbruksintekningar och att i stället övergå till att t. ex. placera sparmedel i obligationer, och det har på många ställen i landet uppstått förtvivlade situationer för jordbrukarna, då det gällt att låna pengar även mot mycket tillfredsställande säkerhet. Det skulle ha varit ett olidligt tillstånd på många orter här i landet, om inte jordbrukskreditkassan hade kunnat träda in i utjämnande syfte, och jag är för min del övertygad om att när den utredning kommer fram till offentligheten, som nu pågår och som utgör en mycket ingående granskning beträffande den kreditgivning, som från kassans sida har skett, det skall visa sig, att kassan har skötts med omsorg och att förlustriskerna icke äro stora.

Herr Stendahl framförde här såsom ett argument för avslag det påståendet, att, som han uttryckte sig, det lån, som staten förra året lämnade kassan på 5 miljoner, inte var upptaget i kassans balansräkning. Detta påstående måste bero på något missförstånd ifrån herr Stendahls sida. Staten har icke lämnat något lån till kassan. Staten har ställt 5 miljoner kronor obligationer till förfogande såsom säkerhet, och detta handlande från statens sida innebär realiteter, att staten har gått i borgen för upplåningen. Det förhåller sig därmed precis på samma sätt, som om herr Stendahl vill hjälpa en god vän och för denne gode väns lån i en bank lägger in obligationer för 5,000 kronor som säkerhet för det lån, som den gode vännen där tar upp. Det vore väl knappast i överensstämmelse med sunda bokföringsprinciper, att denne gode vän då både skall taga upp lånet såsom en skuld och taga upp de 5,000 kronorna i obligationer. Herr Stendahls påstående därvidlag håller enligt min mening inte streck.

Jag vill för min del understryka, att kammaren kan beträffande båda de nu föreliggande fallen utan någon betänklighet följa bankoutskottet, och jag vill påstå, att det i nuvarande läge skulle vara olyckligt ur jordbrukets synpunkt, om så icke skedde.

Herr Åkerberg: Den lånerörelse, som det här är fråga om, hade ju under sina första år det tämligen svårt. Den stod och stampade på samma fläck,

Ang. ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor m. m. (Forts.)

men efter den omorganisation, som skedde för några år sedan, och framför allt sedan en ny och utan tvivel driftigare ledning satts i spetsen för företaget, hur utvecklingen under åtskilliga år gått mycket raskt framåt. Det råder ju det egendomliga förhållandet, att medan andra banker i dessa tider ha det mycket svårt att låna ut de pengar, som allmänheten ställer till deras förfogande, så att väldiga mängder pengar samlas till riksbanken, vilka icke kunna förräntas, ha dessa kreditkassor icke någon möjlighet att få låna upp så mycket pengar, som de eventuellt skulle kunna låna ut. Detta är ju en mycket glädjande utveckling. Jag tror också, att den centralledning, som för närvarande finnes för dessa kassor, har den rätta blicken på de uppgifter, som denna verksamhet har, vilket ju icke utesluter, att det ute på det stora fält, varpå dessa kassor arbeta, kan finnas en eller annan av verksamhetens tillskyndare och aktionärer, som är behärskad av en alltför långt driven optimism. Det är ju också tydligt med hänsyn till den snabba utveckling, som nu förekommit under några år beträffande dessa kassor, att ett tillstånd har inträtt, som gör det nödvändigt för statsmakterna att taga under övervägande, huruvida denna utveckling kan få fortforts med de kontrollmöjligheter, som för närvarande finnas. Det finns ju icke någon annan kontroll över denna verksamhet än den, som bedrivs av centralledningen själv och av länsstyrelsens s. k. allmänna ombud, och vad dessa i allmänhet gå för, fick man ju en viss erfarenhet om för några år sedan.

Det är alldeles uppenbart, att denna kontroll ur det allmännas synpunkt inte kan anses tillfredsställande. Utskottet har också för sin del mycket starkt tryckt på, att man vid den utredning, som för närvarande pågår, bör se till att en omläggning sker, så att även inlåningen från allmänheten, som ser ut att antaga betydande dimensioner, kommer att underställas en statlig inspektion — om det nu blir bankinspektionen eller sparbanksinspektionen, kan ju lämnas därhän.

Jag tror inte att det föreligger någon så stor skillnad mellan reservanterna och utskottet. Det sades i utskottet, att utskottet hade tillstyrkt med sur motivering, medan reservanterna avstyrkt med välvillig motivering. Man torde dock komma fram till samma resultat på båda vägarna. Den kungl. propositionen är synnerligen försiktigt hållen, som statsrådet redan klargjort. Den innebär ju alls inte, att inlåningen obegränsat skall kunna ökas, utan den innebär rätt för Kungl. Maj:t att pröva frågan om en ökning av denna inlåning inom en viss mycket snäv gräns.

Vid det förhållandet anser jag för min del, herr talman, att det inte finns något fog för de farhågor, som en av reservanterna här utvecklade, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Stendahl: Herr talman! Reservanterna hava inte på något sätt gått till attack mot kassan i och för sig eller bestritt, att kassan fyller ett behov. Vad reservanterna ha sagt är endast, att det förefaller dem, som om lånesökandens bonitet bör vara prövad och befunnen fullgod, innan man beviljar stora krediter. Utskottet har i likhet med Kungl. Maj:t intagit en annan ståndpunkt. Kungl. Maj:t får intaga vilken ståndpunkt det vill, utskottet får intaga vilken ståndpunkt det vill och kamrarna likaså. Men det förefaller mig, som om reservanterna också skulle ha rätt att hävda sin mening.

Så ett par repliker till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Hans uppfattning om bokföring påminner ju närmast om en köpmans, som lånade fem miljoner kronor värdepapper och så belånade dem i riksbanken för fyra miljoner, men som endast bokförde lånet i riksbanken på de fyra miljonerna men inte de fem miljoner, som han först lånat på annat håll. Den per-

Ang. ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor m. m. (Forts.)
sonen skulle nog om han icke kunde fullgöra sina förbindelser mycket snart komma i kontakt med strafflagen, och jag undrar om hans möjligheter att undgå en liten extra visit på ett ställe, där man får fritt husrum, men saknar sin frihet, skulle vara så synnerligen stora.

Sedan vill jag ju säga, att den omständigheten, att denna lapsus i balansräkningen blivit begången inte av mig använts såsom starkt argument för att avstyrka bifall till den kungl. propositionen. Den har endast, om jag så får uttrycka saken, en passant meddelats som en liten rolighet och ingenting annat. Kassans verkliga ställning förändras ju inte av en sådan lapsus.

Sedan gjorde sig nog herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet skyldig till ett annat litet fel. Det var, när han sade, att kassans hela utlåningsrätt är använd. Kassan har utöver de 5 miljoner i obligationer, som ställdes till förfogande genom riksdagens beslut förra året och på vilka den i riksbanken har lånat 4 miljoner till mycket låg ränta, även en grundfond, som består av ytterligare 25 miljoner kronor svenska statens obligationer, som riksdagen också har ställt till förfogande. Mot säkerhet av dessa 25 miljoner ha upptagits lån på ungefär 17 miljoner. Det förefaller mig, som om man med hjälp av två av de fyra räknesätten mycket snart skulle kunna konstatera, att det finns en rätt stor utnyttjad marginal på denna punkt.

Orsaken till att kassan vill ha dessa ytterligare tio miljoner kronor statsobligationer är inte, att dess upplåningsrätt är fullt utnyttjad. Orsaken är, att om den får dessa tio miljoner kronor, så kan den lägga in den del därav, som den behöver, i riksbanken, i likhet med vad som skedde med de fem miljoner kronor, som den fick låna förra året. Om den alltså nu kan lägga in ytterligare fem miljoner i riksbanken, kan den få låna ytterligare fyra miljoner i banken, och detta mot en ränta, som motsvarar riksbankens lägsta diskonto, eller $2\frac{1}{2}$ procent. Om kassan skall låna mot grundfonden, hade den däremot fått betala ända upp till 4 och $4\frac{1}{2}$ procents ränta. Man kan förstå, att det är denna räntevinst, som kassan eftersträvar. Den vill inte utnyttja de finansieringsmöjligheter, som den har, ty den får då betala mindre tillfredsställande räntor. Därför söker man, med undanskjutande av denna utväg, att skaffa sig nya möjligheter att få pengar till jämförelsevis låg ränta.

Det är orsaken, herr statsråd!

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vill helt naturligt inte tävla med herr Stendahl i bokföringskunnighet — han har ju haft mycket större anledning att lära sig sådana saker än jag. Det är ju möjligt, att jag i någon mån på denna punkt har brustit i insikt i mitt förra anförande. Men det kan väl i så fall förklaras därmed, att herr Stendahl dock framställde saken så, som om kassan hade fått låna fem miljoner kronor av staten. Kassan har visst inte fått låna fem miljoner av staten. Kassan har ingen obegränsad dispositionsrätt till dessa fem miljoner kronor. De stå endast till disposition under vissa förutsättningar för den fordringsägare, som lämnar kassan lån.

Nu hörde jag ju, att herr Stendahl menade, att dessa fem miljoner skulle ha upptagits i balansräkningen så att säga inom linjen, både på debet- och kreditsidan. Då blir ju emellertid det hela en mycket formell fråga, som jag inte tror faller under några strafflagsbestämmelser, så mycket mindre som det i berättelsen finnes angivet, att denna garanti blivit ställd av riksdagen, och jag har inte för min del undersökt, huruvida garantien vid tiden för bokslutets upprättande verkligen var utnyttjad.

Jag tror för den skull, att herr Stendahls invändningar på denna punkt äro av mycket liten betydelse.

Ang. ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor m. m. (Forts.)

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! När jag tagit del av utskottets utlåtande liksom av herr Stendahls m. fl. reservation, har det syns mig, att skillnaden mellan det uttalande, som göres i utskottets utlåtande, och det, som finnes i reservationen, icke är så synnerligen stor. Utskottet säger i fråga om den förhöjda inlåningsrätten för centralkassor, att det förutsätter, att den av Kungl. Maj:t utnyttjas med största varsamhet, och då Kungl. Maj:t i varje särskilt fall har att pröva, huruvida en centralkassa skall få dispens att öka inlåningsrätten utöver det i lagen fastställda beloppet, bör det ej vara någon fara för ett bifall till förslaget i det avseendet. Beträffande den ökade statsgarantien för centralkassornas inlåning anför utskottet, att den har nära samband med kassornas inlåning, varför utskottet ej velat motsätta sig ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Uti reservationen anför emellertid herr Stendahl m. fl. reservanter, att man icke nu bör företaga något avgörande i denna fråga, utan vänta tills de särskilda sakkunniga, som blivit utsedda för utredning av formerna för en reglering av jordbrukets kreditförhållanden, blivit klara med sin utredning. Skillnaden synes mig icke vara någon annan.

Skall det då verkligen vara nödvändigt för dessa få centralkassor, som äro i behov av ökad inlåning, att vänta på denna utredning och på att ett nytt förslag skall komma fram? För min del tror jag, att risken är ganska ringa för att det skall uppstå en mindre tillfredsställande förvaltning av dessa kassor genom ett bifall till utskottets förslag. För övrigt har ju även utskottet föreslagit införande av en bättre kontroll på detta område än nu är fallet, en kontroll motsvarande den, som tillämpas inom bankväsendet i allmänhet genom bank- och fondinspektionen.

Men herr Stendahls uttalande uti reservationen står föga i samklang med den karskhet, som herr Stendahl här i olika vändningar uttalat, och när herr Stendahl med användande av starka ord säger att ett bifall till utskottets förslag kan liknas vid konstgödning för kassorna, så tillåter jag mig fråga vad för slags gödning menar herr Stendahl, att de banker fått, som erhållit många tiotal miljoner kronor, då de varit i trångmål? Hur skall man beteckna den gödningen? I det fall det nu gäller är det inte fråga om understöd, utan bara om rätt till utvidgad inlåning. Det är sålunda svårt för mig att förstå herr Stendahls inställning till denna fråga. Den skulle endast kunna förstås om den skall utgöra en mätare på herr Stendahls jordbruksvänlighet, då han för denna fråga använder så kraftiga ord.

Jag kan inte se, att det är någon risk i vad utskottet här föreslår, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Häri instämde herrar *Tjällgren, Anton Pettersson, Gunnar Bodin, Holsten-son, Löfvander* och *Oscar Ericson*.

Herr **Stendahl**: Såvitt jag förstår, herr andre vice talman, är det i detta fall icke fråga om jordbruksvänlighet eller icke jordbruksvänlighet, utan det är fråga om att pröva en begäran om kredit. Och då är det väl *den* saken, som skall prövas, och inte, huruvida man skall ge en subvention till jordbruket på ett eller annat sätt. Åtminstone bruka inte sådana jordbruksärenden skickas till bankoutskottet — de bruka, såvitt jag vet, hamna i jordbruksutskottet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ytterligare stöd åt Svenska jordbrukskreditkassan.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlämnande till Svenska jordbrukskreditkassan av svenska statens obligationer till visst belopp jämte en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen avlåten, den 21 december 1933 dagtecknad proposition, nr 14, vilken hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen besluta, att från riksgäldskontoret skulle till Svenska jordbrukskreditkassan överlämnas svenska statens fyra procent obligationer, ouppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av 10 miljoner kronor med rätt för kassan att i så måtto förfoga över obligationerna, vilka skulle fortfara att tillhöra staten, att de finge pantförskrivnas såsom säkerhet för lån hos riksbanken, och med skyldighet för kassan att vidtaga åtgärder i ändamål att obligationerna bleve till riksgäldskontoret återställda senast den 30 juni 1940.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått en i anledning av förevarande proposition väckt motion II: 505, vari herr *Olsson* i Golvvasta jämte sju av andra kammarens övriga ledamöter hemställt, att riksdagen måtte anslå 125,000 kronor till Svenska jordbrukskreditkassan i ändamål att för kassan förbilliga dess nuvarande lån hos pensionsförsäkringsfonden och postsparbanken på det sätt som i motionen närmare angivits.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition; samt

2) att förevarande motion II: 505 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Stendahl*, *Lindgren* och *Leffler*, vilka under åberopande av innehållet i den vid utskottets utlåtande nr 57 fogade reservationen hemställt,

1) att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt

2) att förevarande motion II: 505 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Stendahl: Herr talman! Under hänvisning till vad som anfördes vid behandlingen av det föregående ärendet på föredragningslistan tillåter jag mig att yrka bifall till reservationen.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om fria järnvägsresor åt riksdagsmän.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner om beredande av stående fribiljetter å statens järnvägar åt riksdagens ledamöter.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 239 av herr *Hjalmarsson* m. fl. samt den andra inom andra kammaren under nr 397 av herr *Lövgren*

Om fria järnvägsresor åt riksdagsmän. (Forts.)

m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville till riksdagens ledamöter utanordna en stående fribiljett i II klass på statens järnvägar med rätt tillika för ledamot som så önskade att efter särskild rekvisition erhålla biljett till I klass eller I eller II klass sovagn; samt att riksdagen ville approximativt uppskatta kostnaderna för en dylik anordning med fribiljetter till riksdagens ledamöter och besluta att gottskriva statens järnvägar det sålunda uppskattade beloppet.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner I: 239 och II: 397 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det är två anledningar, som gör, att jag nu ber att få taga kammarens tid och uppmärksamhet i anspråk ett par ögonblick.

Den ena är motionerna och deras innehåll. Dessa motioner gå ut på att bereda riksdagsmän vissa förmåner av fria resor oavsett riksdagarna, sålunda framför allt mellan riksdagarna, men oberoende av både det ena och det andra. Det är en gammal fråga, som gång på gång varit uppe i riksdagen, och det hade verkligen varit ganska tacknämligt, om utskottet redogjort för dess tidigare behandling, därför att den är ganska lärorik. Det har då inte gällt resor i precis denna form, men det har gällt fria resor i utbildningssyfte, i studiesyfte och så vidare. Här är det fråga om fria resor överhuvud taget, men den gemensamma idén är: fria resor, oberoende av riksdagarna.

När frågan första gången kom upp år 1884, vägrade talmannen i första kammaren proposition på remiss av motionen. Och det tror jag är det enda riktiga, som skett i hela denna frågas historia. När den senare kom upp i andra kammaren 1890 och i första kammaren 1899, återtog motionärerna sina motioner, sedan det blivit klart, att propositionsvägran skulle äga rum. Därefter dröjde det ända till 1915 och 1917 innan motioner väcktes, i andra kammaren ena gången och i båda kamrarna andra gången. Motionerna remitterades till tillfälligt utskott, och resultatet blev avslag. Sedan kom frågan upp 1918 i första kammaren, och motionen remitterades till statsutskottet, som förklarade sig icke vara behörigt och återlämnade motionen. Den skickades då till bankoutskottet. Och bankoutskottet, som även på den tiden hade en mycket stark energi utanför sitt område, avgav icke mindre än tre betänkanden. I det första tillstyrktes motionen; utskottets förslag avsågs i första kammaren och bifölls i andra kammaren. Så föreslog utskottet gemensam votering, men då sade första kammaren av naturliga skäl blankt nej. Det blev ingen gemensam votering, och så fick utskottet i sitt tredje betänkande konstatera detta förhållande.

Nu har ju frågan kommit upp igen 1934, men bankoutskottet har inte tagit större lärdom av erfarenheten från 1918 än att det visserligen sagt, att frågan fordrar en grundlagsändring, men utskottet har inte, i likhet med reservanten, inskränkt sig till att säga detta, vilket egentligen var det enda det kunde säga, utan utskottet har dessutom, som det gör ibland, gått in på själva sakfrågan, fastän denna faller under annat utskotts behandling. Utskottet säger alltså, att förslaget förutsätter en grundlagsändring och bör behandlas i samband med frågan om riksdagsmäns förmåner överhuvud taget. Det är alldeles riktigt. Men vad det kan vara för anledning för bankoutskottet, som inte har med dessa frågor att göra, att uttala en mening om vad man borde stadga i denna fråga, det har jag mycket svårt att förstå.

Med åberopande av vad jag anført har jag naturligtvis ingenting att invända mot det slut, vartill bankoutskottet kommit, utan jag hemställer om bifall till detsamma. Att jag inte yrkar bifall till herr Stendahls reservation,

Om fria järnvägsresor åt riksdagsmän. (Forts.)

som endast avser motiveringen, är självklart med den uppfattning jag har beträffande motiveringar till avslag på motioner. En sådan motivering saknar all betydelse ur kammarens synpunkt. Kammaren kan varken taga eller avslå den. Under sådana förhållanden tjänar det ingenting till och har intet som helst syfte att föreslå någonting angående motiveringen, men jag har velat uttala detta, innan jag yrkar bifall till klämman.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner angående ändringar i förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion angående införande av förhandlingsordning för statens tjänstemän.

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Lundqvist* m. fl. väckt motion, nr 374, hade nämnda kammare på hemställan av sitt tredje tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande förhandlingsordning för statens tjänstemän och framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i det nu föredragna utlåtandet på oberopade grunder hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade anmält av herr *Tham, Volrath*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Tham, Volrath: Herr talman! Utskottets föreliggande förslag går ut på en utredning om införande av en förhandlingsordning för statens tjänstemän. Nu kan man uppdelade tjänstemännen i två kategorier, dels arbetare och dels tjänstemän i mera egentlig mening. För arbetare finnas kollektivavtal införda på en hel del olika områden, bland annat statens järnvägar, telegrafverket, väg- och vattenverket, domänverket och försvarsverket, och det är meningen, att denna kollektiva avtalsform skulle få en ännu vidsträcktare omfattning.

Motionärernas krav på förhandlingsordning för tjänstemän understödes av vissa korporationer och är för övrigt framfört ifrån deras organisationer på ett mycket hovsamt sätt.

Socialstyrelsen, som yttrat sig över den gjorda framställningen, förklarar emellertid, att »starka praktiska skäl tala för att lösandet av frågan om förhandlingsordning sker i samband med en tjänstemannalagstiftning. — Vid sådant förhållande synes knappast ändamålsenligt att frågan om förhandlingsordning, på sätt i motionen avses, löses för sig utan samband med en dylik reglering av tjänstemännens allmänna skyldigheter och rättigheter.»

På grund av socialstyrelsens inställning till det föreliggande förslaget om förhandlingsordning och de principiella konsekvenser, som det skulle innebära, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Detta utskottsutlåtande, som här föreligger, är ytterst betänkligt. Det avser att låta kammaren biträda ett beslut

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

av andra kammaren, som i och för sig är betänkligt men som, om första kammaren skulle biträda det, rent av skulle bli farligt. Det skulle betyda, att första kammaren och därmed riksdagen ställde sig på en ståndpunkt, som innebär, att statens ämbets- och tjänstemän äro anställda genom *avtal*. Detta är icke alls fallet. Alla de förmåner, som ämbets- och tjänstemännen ha, bero på och grunda sig på det *ensidiga uppdrag* från statens sida, som äger rum, och inte alls på något avtal om anställning i statens tjänst. En förhandlingsordning förutsätter avtal, men där intet avtal äger rum, där finns ingen som helst användning för en förhandlingsordning eller ett förhandlingssystem. Skulle nu riksdagen gå in för en utredning om införande av ett förhandlingssystem med avseende å befattningshavare, som sakna grundval för förhandling, så skulle det betyda, att riksdagen ställde sig på dels en felaktig ståndpunkt med hänsyn till vad som gäller och dels en principiellt annan ståndpunkt för framtiden än den som nu gäller. Är riksdagen verkligen beredd att gå in på att lägga om hela vårt förvaltningssystem på grundval av tjänstemännens anställning genom avtal?

»En förutsättningslös utredning» — ja, skall den vara riktigt förutsättningslös, då måste den väl omfatta även frågan om den nuvarande grunden för ämbets- eller tjänsteställningen, men det har hittills varit *den* grund, på vilken vårt ämbetsmannastånd kunnat bevara sin objektiva inställning, sin objektiva inriktning och sitt objektiva handhavande av de offentliga angelägenheterna. I samma stund som det blir något annat, i samma stund bli tjänstemännen representanter för egna enskilda intressen, i samma stund äro grunden och gärdet uppgivna.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka ett bestämt avslag.

Herr Wagnsson: Herr talman! Den föregående ärade talaren gjorde gällande, att ett bifall till det här föreliggande utskottsutlåtandet skulle vara ytterst betänkligt, och han hävdade, att detta skulle närmast bero därpå, att tjänstemännens anställningsförhållanden icke grunda sig på något avtal, om vilket man kunde förhandla. Jag skall inte tvista med honom om frågans rent teoretiska innebörd. Jag skall i stället med några få ord fästa kammarens uppmärksamhet på vad detta förslag praktiskt innebär.

Syftet med förslaget är att ge statstjänstemännen rätt att medverka vid fastställande av för dem avsedda arbets- och lönevillkor. För närvarande kunna dessa frågor avgöras, utan att vederbörande tjänstemän ha möjlighet att ge uttryck åt sin uppfattning, då dessa frågor behandlas. Det förhåller sig ju så, att i ett flertal verk kan antingen verkets hela personal eller flera grupper inom detsamma få genom vederbörande verksstyrelse meddelande om ändrade arbetsvillkor, utan att dessa tjänstemannagrupper kanske ens haft en aning om en förestående omreglering. Nog skulle det, förefaller det mig, vara till fördel såväl för förvaltningen som för dessa tjänstemannagrupper, om man beredde dem möjlighet att under överläggningar, under muntliga förhandlingar diskutera de problem, som dock utan tvivel beröra båda parterna. Jag tror, att varje här uttalad farhåga för att en sådan anordning skulle innebära något försvagande av administrationens ställning är fullkomligt ogrundad. Tjänstemannaorganisationerna vilja icke i förhandlingsordningen finna ett nytt vapen för sina strävanden, och något maktmedel kan under inga förhållanden denna förhandlingsordning bli. Vad tjänstemännen önska är endast att erhålla ett tillfälle att utveckla och försvara sina åsikter under förhållanden, som möjliggöra utbytandet av skäl och motskäl. Det slutliga avgörandet kommer ju ändå alltid att ligga hos de statliga myndigheterna.

Att vid de tillfällen, då man berett tjänstemännen möjlighet att deltaga i dessa förhandlingar, det hela avslutit på ett synnerligen lyckligt sätt, därom

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)
ger erfarenheten vittnesbörd. Jag ber att få erinra om att när t. o. m. en så ömtålig fråga som regleringen av tjänstemännens löner i 1928 års lönekommitté var föremål för övervägande, så genomfördes där på initiativ av kommittén en åtgärd, som innebar, kan man säga, ingenting annat än ett tillmötesgående av tjänstemännens krav på förhandlingsordning. Kommittén ingick nämligen till Kungl. Maj:t med begäran, att de olika tjänstemannaorganisationerna skulle få bli företrädna inom kommittén vid ett sammanträde, där de principer skulle diskuteras, som lågo till grund för kommitténs preliminära utkast till utlåtande. Att de förhandlingar, som då fördes, voro av värde såväl för tjänstemannagrupperna som för kommittén, är ställt utom allt tvivel, och detta kan intygas av de ledamöter, som hade äran att tillhöra denna kommitté. Dessutom har kommittén själv i sitt utlåtande vitsordat detta. Jag skall tillåta mig ett citat: »Såsom allmänt omdöme om överläggningarna med personalens representanter och ombuden för verksamheterna vill kommittén uttala, att det otvivelaktigt varit av stor betydelse för kommitténs arbetsresultat att på ett mera omedelbart sätt, än enbart genom skriftliga framställningar kunnat ske, erfara personalens och myndigheternas syn på lönespörsmålen i allmänhet och därmed sammanhängande frågor. Genom sammanförandet av dem, som företråda staten såsom arbetsgivare, med de anställda erhöles de förekommande frågorna också en allsidig belysning, till gagn, enligt kommitténs förmenande, jämväl för verksam- och personalrepresentanterna själva för deras bedömande av lönefrågorna.»

Till detta yttrande fogade kommitténs ordförande, generaldirektör Hamilton, några ord. Utlåtandet innehåller härom: »Till dessa allmänna omdömen har kommitténs ordförande, som ledde ifrågavarande överläggningar, önskat foga det uttalandet, att de former, under vilka förhandlingarna visade sig förlöpa, samt den saklighet och vederhäftighet, som präglade dem, tjänade att i hög grad förstärka hans mening, att den rätt till förhandling under fastställda former, som med allt större styrka eftersträvas av statstjänstemännen, bör inom en snar framtid bliva personalen beskärd, samt att i samband därmed frågan om åvägabringandet av en tjänstemannalag, däri tjänstemännens allmänna rättigheter och skyldigheter fixeras, bör bringas till sin lösning.»

De citat, jag här gjort ur lönekommitténs utlåtande, tala ju ganska kraftigt till förmån för att första kammaren i likhet med andra kammaren ansluter sig till det krav, som framförts i en motion av herr Lundqvist i Rotebro.

Den ärade reservanten anförde i sitt yttrande bland annat, att ett skäl för avslag på utskottsutlåtandet skulle ligga däri, att socialstyrelsen påpekat önskvärdheten av att denna fråga icke löstes isolerat, utan att den i stället löstes i samband med införandet av en tjänstemannalag. Om herrarna vilja ägna ett ögonblicks uppmärksamhet åt utskottsutlåtandet, skola herrarna finna, att denna uppfattning har utskottet också uttalat i sitt utlåtande. Det heter där: »Därvid bör jämväl uppmärksammas socialstyrelsens uttalande, att starka praktiska skäl talade för att lösandet av frågan om förhandlingsordning skedde i samband med en tjänstemannalagstiftning. I frågans nuvarande läge är det givetvis svårt att bedöma, huruvida det är nödvändigt att på detta sätt sammankoppla frågan om införandet av en förhandlingsordning av den art, som föreslagits i den föreliggande motionen, med frågan om reglering av tjänstemännens allmänna skyldigheter och rättigheter. Det torde emellertid böra få ankomma på utredningen att närmare klargöra detta spörsmål.» Utskottet har alltså uppmärksammat socialstyrelsens uttalande och för sin del sagt, att detta problem av en eventuell utredning också bör uppmärksammas.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets utlåtande.

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

Herr **Bagge**: Herr förste vice talman! Jag vill uppriktigt erkänna, att jag ställer mig mycket tveksam till hela frågan om förhandlingsordning, därför att å ena sidan kan det naturligtvis anges vissa praktiska skäl för ett dylikt förfaringsätt, å andra sidan har det ju ofta visat sig, särskilt när det gäller befattningshavare och arbetare i offentlig tjänst, att själva apparaten för att komma till tals med vederbörande personal mycket lätt kan föra över till sådana former av organisationsväsen, som absolut strida mot tjänstemannens hela ställning. Jag har också den uppfattningen, att skall denna sak tagas upp, bör den, som socialstyrelsen påpekar, otvivelaktigt tagas upp i samband med frågan om en tjänstemannalagstiftning överhuvud taget.

Emellertid förefaller det mig, då medkammaren har önskat en förutsättningslös utredning om dessa spörsmål, att saken inte är av större betydelse, än att man bör kunna tillmötesgå en sådan önskan, och därför har jag, herr förste vice talman, kommit till det resultatet, att jag vill yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Sjödahl**: Om jag fattade herr Reuterskiöld rätt, var det hans mening, att ett bifall till utskottets framställning och sedermera införandet av en förhandlingsordning var ungefär detsamma som att anställa tjänste- och ämbetsmännen genom avtal. Jag förstår inte det resonemanget. Är det så, att man sluter avtal med någon part, skall det först och främst finnas två likaberättigade parter. Här gäller det bara, att de underordnade ämbets- och tjänstemännen skola kunna på administrativ väg eller genom lagstiftning beredas rätt att anföra sina synpunkter före ett ärendes avgörande av respektive myndigheter. Förslaget inrymmer icke någonting annat. Det är inte alls fråga om att tjänstemännen skola stå som lika berättigad part med den överordnade myndigheten. Överordningen och underordningen förbli som hittills.

Det har ju förekommit i rätt stor utsträckning, även när det gäller statsanställning, att anställningsvillkoren reglerats genom avtal. I socialstyrelsens inlaga uppräknas en hel del arbetargrupper, som ha sina anställningsfrågor ordnade genom avtal, och i avtalen inneslutes väl då förhandlingsordningen som sådan, medan däremot för de grupper, som icke ha sina anställningsfrågor ordnade genom avtal, den enda väg som står öppen, om de överhuvud taget skola kunna beredas rätt att framföra sina synpunkter, är ett beslut om förhandlingsordning. Jag kan inte finna annat än att om man riktigt vill fastslå, att avtalsvägen icke är den riktiga för dessa grupper, bör man ordna saken genom att ge dem en stadgad förhandlingsrätt, så att de få tillfälle att på det sättet framföra sina synpunkter.

Jag vill dessutom påpeka, att kommunerna i rätt stor utsträckning ha infört förhandlingsordning, och jag tror inte, att de ha annat än goda erfarenheter om den. Jag tycker, att då kan det inte vara mer än rättvist, att man bereder statens tjänstemän denna lilla förmån att få säga sin mening, som i viss utsträckning beretts kommunernas tjänstemän och som de, som slutit avtal med den andra parten, ha skaffat sig själva genom bestämmelserna i avtalet. Jag tycker, att detta innebär en rättvisa åt ämbets- och tjänstemännen, som riksdagens första kammare lika litet som den andra bör undanhålla dem, men jag vill erinra om, att här gäller det ju inte ett beslut i själva saken utan blott ett beslut om en förutsättningslös utredning. Att utredningen skall vara förutsättningslös ha ju både andra kammarens och första kammarens utskott understrukit med mycken styrka.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

Herr **Hammarskjöld**: Herr talman! Jag ber endast att få erinra, att när för någon tid sedan vissa förhållanden rörande landstingens tjänstemän voro under debatt, så yrkades det med en viss styrka, att då förhandlingar äga rum, borde också en nödvändig eller given sak vara, att förhandlingarna skulle kunna leda till ett kollektivavtal; i annat fall vore det, menade man, ett nonsens och en meningslöshet att förhandla, då förhandlingarna icke kunde leda till någon överenskommelse. Vad som då förekom, bestyrker vad herr Bagge i början av sitt anförande sade, att inrättandet av en dylik apparat är ägnad att väcka anspråk på och föreställningar om något längre gående, och om man bifaller ett yrkande om utredning om förhandlingsordning, kan man befara, att man i själva verket givit sig in på en s. k. förutsättningslös utredning om kollektivavtal för statens ämbets- och tjänstemän av olika grader. Alla de, som icke kunna vara med om en sådan möjlighet ens såsom föremål för en s. k. förutsättningslös utredning, måste vara emot det föreliggande förslaget, och för övrigt veta vi ju litet var, hur mycket det är bevänt med den där förutsättningslösheten, som man brukar sätta in i skrivelser om utredningar och av vilken man sedan inte ser så värst mycket, när det kommer till kritan.

Herr talman! Jag förenar mig i yrkandet om avslag.

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! När jag hörde den ärade talaren på Stockholmsbänken, så kunde jag inte värja mig för den tanken, att när sådant kan hända på det färska trädet, vad skall då inte kunna hända på de andra? Han visade ju fullkomlig brist på uppfattning om vad frågan gäller. Här är i grund och botten fråga om den svenska ämbetsmannakåren. Den har lönerätt, den har pensionsrätt, den har först och främst enligt grundlagen oavsättlighet. Dess oavsättlighet är grundvalen för dess objektiva inriktning och inställning vid de frågors behandling, som den har om händer, och förutsättningen för att dess utlåtanden till Kungl. Maj:t i alla de frågor, som av Kungl. Maj:t skola föreläggas riksdagen eller eljest behandlas, skola verkligen bli tillfredsställande. Hur skola dessa egenskaper kunna bevaras, där est en förhandlingsordning upprättas, som erkänner tjänstemännen såsom lika berättigad part, vare sig man gör detta i utgångspunkten eller i fortsättningen — det kan komma på ett ut. Hur skall en sådan ställning då kunna bevaras? Den regering, som då tillmötesgår den andra partens önskemål, den får en helt annan ställning än den, som så icke gör! Och hur går det med riksdagen? Riksdagen, liksom statsutskottet, jordbruksutskottet, bankoutskottet och alla andra, som ha särskilt med löne- och tjänstevillkor att göra, ställas inför förhandlingarnas resultat och kan sedan inte göra någonting annat än säga ja och amen och grymta litet ibland, om så önskas, men utan effekt.

Nu säger man, att man skall låta tjänstemännen få tillfälle att yttra sig, men, mina herrar, detta tillfälle ha de ju i *lönenämnderna*; där äro de representerade. Lönenämnderna enligt de avlöningsreglementen, som gälla för de nyreglerade verken, äro till för att bevaka även tjänstemännens intressen. Skall man dessutom skapa en förhandlingsordning, där ingenting finnes att förhandla om?

Utskottets ordförande säger, att tjänstemännen vilja veta i förväg, vad det blir för förändringar i deras tjänstgöringsförhållanden o. s. v. Det skola de visst inte veta. Det beror på den anordning, som Kungl. Maj:t gör. Skall Kungl. Maj:t ha en verkligt självständig makt, skola vi icke vrida det verktyget ur Kungl. Maj:ts hand, som den svenska ämbetsmannakåren är. Situationen har blivit en annan i andra länder, därför att där äro tjänstemännen och ämbetsmännen avsättliga, och för att skydda sig mot godtycklig avsätt-

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

ning från regeringens sida ha de slutit sig tillsammans. Men hos oss, där grundlagen garanterat en oavsättlighet, som riksdagen visserligen inte alltid respekterat i sina författningar men som Kungl. Maj:t med mycket få undantag i praktiken noga iakttagit, finnas inga förutsättningar därför. Jag kan överhuvud taget inte förstå, vad det skall tjäna till att förhandla i sådana ting, där det inte kan bli något resultat. Då skulle statsutskottet icke kunna ordna en organisation och säga: »Så och så skall det vara och så och så många befattningshavare i den och den graden», ty detta skulle bero på förhandlingarna ytterst och sist. Jag måste för min del säga, att denna jämförelse med de enskilda organisationerna, med arbetsgivare och arbetare och med kommunerna och de kommunanställda är fullständigt vilseledande. Den är fördärlig för hela uppfattningen, men den har t. o. m. inficierat högerns vice ledare i första kammaren. Jag tror, att det är mera värdefullt att bibehålla oavsättligheten än att ge ämbets- och tjänstemännen en sådan förhandlingsordning.

Nu är förhållandet det — och det invecklar saken en smula, det erkänner jag gärna — att vi inom kommunikationsverken ha en annan kategori av ämbetsmän och i synnerhet tjänstemän, än man har inom den egentliga statsförvaltningen. Det är sådana, som äro, om jag får använda den liknelsen, mera affärsanställda. Där är likheten större med de enskilda. Men, mina herrar, handen på hjärtat, har inte det kommunikationsverkens avlösningsreglemente, som var det ursprungliga och som sedan blev förebilden för det civila avlösningsreglementet, givit oss tillräckligt belägg på att det i själva verket inte går i längden att använda samma regler för båda kategorierna? Skola vi nu gå ännu längre och låta hela vår ämbets- och tjänstemannakår bli »anställd» på det sättet, då ser jag inte längre någon möjlighet för att det svenska förvaltningskicket kan bevaras.

Alla som tala för förhandlingsordning gå ut ifrån, att här finns en part, som har ett intresse, som han måste tillgodose, därför att han eljest riskerar, att det inte blir tillgodosett. Jag frågar: ha inte våra ämbets- och tjänstemäns intressen blivit i allra högsta grad tillgodosedda av riksdagen? Jag tror det är få representationer, som på ett sådant sätt som den svenska ha tillgodosett just dessa behov. Och varför gör den det? Jo, därför, att ämbets- och tjänstemännen icke äro en förhandlande part, utan ett lojalt, villigt verktyg i vilken regeringens händer som helst. Detta är mera värdefullt än något annat.

Herr talman! Jag vidhåller mitt avslagsyrkande.

Herr **Örne**: Herr talman! Min ärade vän herr Sjödahl förklarade, att här var det inte fråga om att bereda tjänstemännen någon rätt att på jämställd fot förhandla med sina verk utan endast att bereda dem möjlighet och rätt att få framföra sina synpunkter på sina egna angelägenheter. Förhåller det sig på det sättet — jag har tyvärr på grund av sjukdom icke varit i tillfälle att taga närmare kännedom om ärendets innebörd — vill jag hemställa till min ärade vän herr Sjödahl, om han inte här försöker slå in öppna dörrar. Jag skulle gärna vilja ha reda på ett enda fall, där under de sista tio åren någon ämbetsmyndighet eller kommitté eller vad slags institution som helst, som har med tjänstemännen att göra, har vägrat tjänstemännens organisationer att genom utsedda representanter företräda och framföra sin mening och diskutera sina angelägenheter med vederbörande myndighet. Ätminstone har det icke någon gång inom det verk, som jag företräder, vägrats någon representant för personalorganisationerna att företräda inför verkets ledning och där framföra alla de synpunkter, som man önskar framhålla. Såvitt jag vet,

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

förhåller det sig precis på samma sätt inom alla de andra verk, jag känner till, och det skulle mycket intressera mig att få höra något enda fall, där en dylik överläggning vägrats.

När det gällde 1928 års lönekommitté, torde det för var och en vara väl bekant, att personalgrupperna hade synnerligen energiska representanter som medlemmar av kommittén, och dessutom tillkallades representanter för de olika tjänstemannagrupperna att inför kommittén framföra sina olika gruppers uppfattning om saken. Därjämte blir ju varje tjänstemannaorganisation hörd angående ett utarbetat förslag till nya löne- och tjänstgöringsbestämmelser, innan det framlägges inför riksdagen, och slutligen kan varje grupp av tjänstemän och ämbetsmän och varje enskild ämbetsman och tjänsteman i detta land öppna en diskussion inför allmänheten med sin överordnade myndighet genom att skriva till Kungl. Maj:t och framställa krav. Skrivelsen remitteras ofelbart till den överordnade myndigheten, som får avge utlåtande, varefter det står vederbörande tjänsteman etc. fritt att göra alla de invändningar han vill gent emot det utlåtande, som den överordnade myndigheten avgivit. Och det händer, att på grund av dessa invändningar hela ärendet skickas tillbaka till gruppens eller den enskilde tjänstemannens överordnade myndighet för nytt utlåtande. Sådant inträffar varje månad inom varje verk.

Jag har många gånger offentligligen inför tjänstemannagrupper framhållit, att här uppstår en ytterst egendomlig situation, då varje tjänstemannagrupp kan vända sig till Kungl. Maj:t och åstadkomma en skriftlig förhandling i vilken angelägenhet som helst med sitt verks ledning; varje verkets åtgärd, som rör den enskilde tjänstemannen eller gruppen, kan föras inför klagoinstanser av olika slag. Om man bibehåller allt detta, skall man då vid sidan därav öppna en alldeles ny förhandlingsrätt, på grund av vilken varje grupp skall kunna tvinga ett verks styrelse att när som helst stå till tjänst och göra en extra förhandling för att sedan, om man inte kommer överens, välja nu tillåtna väg och föra fram saken på den vägen?

Nog får man, om denna utredning kommer att beslutas, uppmärksamma detta och ställa tjänstemännen i valet mellan att antingen behålla den rätt de nu ha till diskussion med sin överordnade myndighet och den klagorätt, de ha, eller att förlora detta och i stället få en lagstadgad förhandlingsrätt. De kunna inte kräva en särskild förhandlingsrätt vid sidan av de traditionella svenska garantierna. I de länder, där man har förhandlingsrätt, saknar man, såvitt jag känner till åtminstone, rätt att klaga hos regeringen över överordnad myndighets beslut och förslag.

Jag har flera gånger framhållit — ehuru utan resultat — att man får träffa ett val här. Vi kunna inte bibehålla de svenska tjänstemännens hittillsvarande vägar att föra fram sina krav och därjämte öppna ännu en väg för dem att föra en sådan diskussion med verkan. Ettdera skall det vara, och skall det bli en utredning, måste ett val träffas mellan dessa olika vägar.

Jag har intet yrkande, herr talman.

Herr Bårg, Anders: Herr talman! Att döma av den förda debatten tror jag, att det råder litet oklara begrepp om vad man menar med förhandlingsordning. Herr Reuterskiöld har starkt betonat, att en förhandlingsordning i den bemärkelse, vari uttrycket här förekommer, skulle innebära, att de förhandlande parterna skulle vara jämställda och att det resultat, som bleve en följd av förhandlingarna, skulle vara så att säga absolut avgörande. Jag tror för min del, att man kommer verkligheten något närmare, om man ville använda uttrycket »överläggningar» i stället för förhandlingar. När herr Bagge här förordade utskottets förslag, kände jag, att hans syn på dessa ting sam-

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

manfaller väsentligen med min egen. Det var inte en verklighetsfrämmande man, som talade här, utan det var en person med herr Bagges erfarenheter om att man genom en sorts reguljära överläggningsmetoder kan reda ut en hel del saker och komma fram till resultat, som underlätta samlevnaden mellan anställda och arbetsgivare även på detta område.

Jag tror för min del, att det önskemål, som uttryckes i motionen och i utskottets betänkande är mycket rimligt, men att ett tillmötesgående därav inte kommer att betyda så synnerligen mycket i fråga om förmåner för den personal, som det här gäller. Man kan ju som herr Reuterskiöld säga, att det kommer oss egentligen inte mycket vid — jag fattade herr Reuterskiölds uttalande så — vad personalen i åtskilliga hänseenden önskar därför att det är statsmakterna, som bestämma. Men det hjälper inte, om man har den uppfattningen, ty med eller mot statsmakternas vilja arbetar sig här fram en sorts former, som ersätta vad man kallar förhandlingsordning. Dessa former, som kanske äro skiftande och kanske inte alltid praktiska, vålla omgångar och besvärligheter, och de skulle kunna förenklas betydligt, om man legaliserade en förhandlingsordning eller en överläggningsordning av den beskaffenhet, som jag tänker mig, att utskottet här menar. Om man, som herr Reuterskiöld mycket riktigt uttryckte det, vill, att dessa tjänstnehavare skola vara lojala och villiga verktyg, så går det inte i vår tid att behandla dem som ovidkommande, när det är fråga om deras egna angelägenheter, utan det gäller i stället att vinna dem på lämpligaste sätt, och kan man nu underlätta detta genom att legalisera en förhandlingsordning eller överläggningsordning av den här beskaffenheten, är det ovillkorligen mycket klokare än att betrakta det som obehövt och olämpligt. Man bör visa dessa människor, som skola vara lojala och villiga verktyg, den hänsyn, som man billigtvis kan visa på det här området.

Här har erinrats om en diskussion, som berörde samma sak, som det nu är fråga om. Det gällde då landstingens sjukvårdsinrättningars personal och det erinrades om, hur man där från vissa håll ställde i utsikt, att ett medgivande av en viss förhandlingsordning skulle resultera i kollektivavtal. Jag ber också att få erinra kammaren därom, att jag med de få ord, jag yttrade i den frågan, sökte klarlägga de erfarenheter, jag hade på detta område. Vi ha ju i det landsting, jag tillhör, praktiserat en sorts förhandlingsordning, som har tillfredsställt personalen, och det har inte resulterat i något kollektivavtal. Jag uttryckte också den uppfattningen, att det är synnerligen ovisst, om mitt läns landsting, ifall en lagstadgad förhandlingsordning kommer till stånd, någonsin kommer att tillämpa kollektivavtalsprincipen. Det kan mycket väl ordnas bestämda former för överläggningar eller, om man så vill kalla dem, förhandlingar, utan att det nödvändigtvis måste resultera i kollektivavtal.

Jag kan kanske också, herr talman, få lov att säga, att jag har under åtskilliga år inom den personalgrupp vid statsverket, som jag fortfarande tillhör, sysslat med spørsmålet om kollektivavtal för samtliga där anställda befattningshavare, och jag vill här oförtydligt säga ut, att någon större längtan att komma ifrån den nuvarande ordningen för bestämmandet av lönerna, d. v. s. att statsmakterna bestämma dem, och i stället övergå till kollektivavtalsformen, där inte är att förmärka. Likväl praktiseras vid detta verk, statens järnvägar, självskapade förhandlingsordningar, och min snart 30-åriga erfarenhet inom ledningen av den personalorganisationen har visat mig, att detta endast varit till förmån, inte allenast för personalen utan jämväl för verkets ledning. Jag tror inte, att jag begagnar några överord, om jag säger, att någon önskan hos det verkets ledning förefinnes sannerligen inte om att per-

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)
sonalorganisationerna inte längre skulle ha någon möjlighet att föra dessa reguljära överläggningar med ledningen. Det skulle bli ganska tröstlöst att handha en så stor personal, om man inte hade kunnat ena sig om vissa bestämda former för frågors utredande.

Man skall också komma i håg, när man här endast talar om lönesättning, att de problem, som möta i detta fall, gälla inte allenast lönesättning och vad därmed sammanhänger utan tusentals olika saker i samband med tjänstens utövning, som kunna behöva dryftas och redas ut genom samfällda ansträngningar och genom att man möts vid överläggningbordet. Sådana saker skola inte behandlas skrivelsemässigt och genom ideliga framställningar till Kungl. Maj:t, vilka sedan skola gå åter till verket.

Jag tror inte, att det är så värst mycket att vinna genom ett bifall till utskottets förslag, och skulle man gå på ett avslag, skulle det närmast vara på grund av det skäl, som herr Örne anförde, att man redan nu i stor utsträckning självskapat sådana här förhandlingsordningar, men det skälet synes mig emellertid inte vara tillräckligt för att gå emot utskottets betänkande, och jag ber därför, herr förste vice talman, att få ansluta mig till bifallsyrkandet.

Herr Westman: Herr talman! Utskottet har i sin motivering åberopat ett utlåtande av andra lagutskottet på ett sätt, som synes ge vid handen, att utskottet därur kunde draga fram ett skäl till stöd för utskottets uppfattning. Jag ber att få erinra om att i det utlåtande av andra lagutskottet, som här åsyftas och som behandlades i början av riksdagen, gällde frågan personalen vid av landsting och kommuner drivna sjukhus — således inte stats-tjänstemän. Vidare ber jag kammaren erinra sig, att detta utlåtande avgavs i anledning av en Kungl. Maj:ts proposition, vari det föreslogs, att man skulle införa kollektivavtal för denna personal. Då avstyrkte andra lagutskottet denna kungl. proposition och sade, att man kan använda kollektivavtalsformen, när det är fråga om privaträttsliga avtal, men inte, när det är fråga om avtal, som ha en offentligrättslig karaktär, vilket fallet är i fråga om den sjukvårdspersonal, som har tjänstemannaställning. Vi avstyrkte alltså, att denna personal skulle anställas genom kollektivavtal, men vi sade, att det kunde finnas skäl för att verkställa en utredning, huruvida inte personalen skulle kunna tillerkännas rätt att delta i förhandlingar rörande utformningen av personalens arbetsvillkor. När vi ställde oss på den ståndpunkten, var det, åtminstone vad mig beträffar, av det skälet, att denna personal inte har samma rätt att draga under prövning de överordnades beslut, som statens personal har. Herr Örne har ju redan förut antytt detta. Man kan ju jämställa de myndigheter, som besluta om landsting och kommuners sjukhus och arbetsvillkoren där, med vederbörande verk, när det är fråga om statens verksamhet, men skillnaden är ju den, att gentemot beslut av dessa kommunala myndigheter finns det ingen rätt att begära ändring, medan däremot, som herr Örne så starkt framhöll, det finns en sådan rätt gentemot de beslut, som fattas i statens verk, i det att sista avgörandet där kan ju ske hos Kungl. Maj:t i statsrådet, ifall det gäller att få direktiv rörande personalens avlöningsförhållanden och arbetsvillkor i frågor, som inte äro av rent juridisk natur. Vi veta också, att ytterst grunderna bestämmas av riksdagen.

Statens personal har således helt andra möjligheter än vad sjukhuspersonalen har att få sina önskemål framförda och beaktade. Jag vill vidare framhålla, att i fråga om statens personal har det utbildat sig former, genom vilka vederbörande verkehefer inhämta personalens önskemål. Överhuvud taget

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

präglas verkens handläggande av dessa angelägenheter av en mycket human och tillmötesgående anda. Jag tror, att det finns alla skäl att låta utvecklingen fortgå på den väg, som den slagit in på genom praxis, och låta praxis utbilda överläggningsformerna mellan verkcheferna och deras personal.

Jag ber slutligen att få framhålla, att det kan väl inte vara tal om att genomföra en förhandlingsordning för alla grupper av statstjänstemän. Det finns ett stort antal grupper statstjänstemän, för vilka en sådan förhandlingsordning skulle vara alldeles olämplig. Under alla förhållanden är det yrkande, som framställts av utskottet, alltför vittgående.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Bagge: Herr förste vice talman! Jag måste ha uttryckt mig mycket otydligt, då jag blivit missförstådd både av herr Reuterskiöld och herr Bärg. Jag har i själva verket inte alls tagit någon position i själva saken, och som torde ha framgått av mitt yttrande, ställer jag mig närmast, såsom jag sade, minst sagt mycket tveksam inför sådana här former av förhandlingar, vilka lätt kunna leda till organisationssträvanden, som stå i strid mot tjänstemanna-ställningen.

Jag är inte heller alls »inficerad av parallellen med den privata arbetsmarknaden», utan jag har mycket klart för mig den särskilda ställning, tjänstemannen härvidlag intar.

Då jag emellertid har yrkat bifall till utskottets hemställan, så är det därför, att jag tror, att det vore nyttigt att få en utredning om den här saken. Här pågår för närvarande genom praxis en utveckling, som jag tror i många avseenden kanske inte är vidare lycklig, och vi böra göra klart för oss vilka former av sådana här sätt att komma till tals med personalen, som man kan gilla och anse vara förenliga med tjänstemännens ställning, och vilka former, som man bestämt måste sätta sig emot, därför att de kunna leda vidare exempelvis till kollektivavtalsliknande arrangemang eller någonting dylikt. För mig är alltså detta helt och hållet en omdömesfråga, huruvida man skall gå på en utredning eller inte. Det har inte något att göra med positions-tagandet till själva saken.

När, som sagt, det hela är en svår och besvärlig fråga och medkammaren har beslutat en förutsättningslös utredning, har min ståndpunkt varit den, att jag tycker, att vi ha inte någon anledning här i första kammaren att gå emot en sådan utredning.

Herr Sjödahl: Herr Örne drog ju här fram sina erfarenheter från postverket, och det är mycket sannolikt, att det där i praxis råder ett utomordentligt gott samarbete med den vid verket anställda personalen. Efter allt vad jag hört, tror jag, att postverket nog kan tjäna såsom en föresyn för andra verk i detta land, men det är inte nog att peka på ett sådant verk enbart, när det finns en hel rad andra verk, om vilka jag från personer, som representera dessa, har fått uppgifter, som bekräfta, att en undersökning med syfte att bereda åt personalen större möjligheter att i god tid få framföra sina erinringar, och en rätt för den att få göra sådana erinringar, skulle för den och därmed även för allmänheten vara synnerligen lycklig.

Jag vill erinra om att, även om man i ett verk sådant som postverket inte vägrar personalen företråde, när den önskar företråde, så är därmed ju inte saken hjälpt. Man kan mycket väl tänka sig, att man inom ett verk — det är måhända inte fallet inom postverket, men väl i andra verk — vidtar synnerligen vittgående dispositioner av olika slag, som i hög grad ingripa i personalens dagliga arbete och kunna för den vara av utomordentligt stor betydelse.

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

Personalen har emellertid varit okunnig härom och har inte haft möjlighet att framföra några som helst erinringar. Ja, då säger man: då får personalen klaga, då får den gå till högre myndighet och skriva till Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t får remittera klagomålen och vederbörande verk får sedan avge ett utlåtande härom. Man får offentligt debattera hela saken i pressen, och man får röra upp himmel och jord, och så måhända kan man få någon ändring i förhållandena. Jag undrar, om det är en väg, som man har någon som helst anledning att rekommendera, och om det inte skulle vara mycket bättre, att man fick trygghet för att, innan besluten fattats och dispositionerna därefter vidtagas, man kan få sakerna diskuterade mellan personalombud och vederbörande verkchef.

Det är på den punkten, som jag tror, att det värdefullaste i denna förhandlingsordning ligger, om den nu efter en utredning kan komma till stånd. Det gäller emellertid här blott en utredning.

Jag vill nu framhålla, att jag inte tror, att detta bara är en förmån för tjänstemännen och de anställda av olika slag. Jag tror, att det också är till förmån och till gagn för verket självt, om denna sak kommer till stånd. Jag har dock iakttagit, att beslut ha fattats, som, om vederbörande personal hade haft möjlighet och tillfälle att framföra sina synpunkter och önskemål, inte hade blivit fattade, och jag tror därför, att det också är av gagn för verket att i god tid den personal, som närmast beröres av en sak, får göra sin mening gällande.

Även ur en annan synpunkt kan saken vara till gagn. Det kan hända, att en verkledning genom en diskussion kan övertyga personalen om att den och den åtgärden i stället är den riktiga, och på det sättet ger man inte anledning till allt det knorr, som annars givetvis kan uppstå inom vederbörande personalorganisation och lätt kan framkalla hela denna serie av klagomål och allt, som därmed följer och som säkerligen inte är önskvärt. Jag tror för min del därför, att det är klokt att göra en undersökning rörande en förhandlingsordning, och om en sådan ordning kommer till stånd, kan den i hög grad föbygga en hel rad slitningar, som kunna förefinnas inom ett verk mellan ledningen och dess personal.

Herr Reuterskiöld, som tydligtvis även i sitt nutidsliv lever i den luft och den atmosfär, varuti 1809 års regeringsform på sin tid skapades, framförde ju särskilt den uppfattningen om vederbörande myndigheter, att de bara skola vara dikterande, bestämmande och beslutande — för tjänstemännen gäller det bara svansen mellan benen, tyst lydnad och ingenting därutöver. Denna uppfattning om förhållandena inom modernt samhällsliv verkar med all den respekt, som jag har för herr Reuterskiöld, nog tämligen främmande för den demokrati, vari vi just nu leva.

Här nämndes av herr Hammarskjöld, att en liknande fråga har varit före beträffande landstingens sjukvårdsinrättningar, och den saken har ju redan lagts upp av herr Westman. Jag vill dock erinra om att andra lagutskottet skrev vid det tillfället, att det inte kunde tillstyrka kollektivavtal, men gärna förhandlingsordning. Där satte man alltså dessa två ting emot varandra, och det innebär, att ett medgivande av förhandlingsordning inte betyder ett principbeslut om kollektivavtal. Det är således två ting, som stå emot varandra och under vissa förhållanden utesluta varandra.

Jag skulle också vilja erinra om, att om man inte går in på förhandlingsordning, har man ju som bekant klagomålsvägen uteslutande att hänvisa till, och det torde nog härvidlag inte kunna vara lyckligt.

Här har nu bara föreslagits en utredning. Den är avsedd att vara förut-sättningslös, förut-sättningslös på det sättet, att man från utskottets sida inte

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

vill förorda någonting, som kan vara till skada för effektiviteten av arbetet inom respektive verk, men medger en rätt åt tjänstemän och anställda, som kan fullt förenas med effektiviteten inom vederbörande verk och institutioner. Den rätten bör ges åt dem, men utredningen får närmare klargöra de lämpligaste vägarna att nå fram till detta.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Vad som av några talare har betecknats såsom en förtjänst i det föreliggande betänkandet, anser jag däremot som en brist. Det har ju sagts, att det skulle vara en stor förtjänst, att denna utredning begäres som förutsättningslös. För min del måste jag emellertid anse, att det är en brist i betänkandet, att utskottet inte mera har genomtänkt frågan och försökt ge några riktlinjer för utredningen och dess slutmål.

Man bör ju ändå observera, att utskottet har inhämtat yttranden från en hel rad av organisationer av befattningshavare, men intet statligt organ och ingen statlig myndighet har hörts, med undantag av socialstyrelsen. När man sedan lägger alla dessa organisationers yttranden bakom betänkandet och säger, att utredningen visserligen skall vara förutsättningslös, men samtidigt inte gör några som helst uttalanden i frågan, så måste jag beteckna det som en svaghet, och det har ju också framkommit under debatten, där olika talare ha tvistat om vad man egentligen avser. En har talat om förhandlingsordning, och en annan har talat om att här avses endast att befattningshavarna skulle få framföra sina synpunkter. Ja, vad nu det sista beträffar, har ju, som också redan sagts här, detta redan fått ske. Jag har vid flera tillfällen såsom ledamot av statsutskottet varit närvarande, då representanter för tjänstemannaorganisationer i statsutskottet ha framfört sina synpunkter och haft överläggningar med vissa av statsutskottets ledamöter i frågor rörande dyrtidstillägg — ja även i vissa andra lönefrågor.

Herr Bårg sade, att det här är inte fråga om annat än att man skall få en överläggning till stånd med dessa befattningshavare. Jag menar då, att frågan synes mig inte vara tillräckligt väl genomtänkt, och jag anser inte, att det kan gå för sig att under en tillfällig känslöstämning skicka i väg en skrivelse, utan att ge några som helst direktiv. Här hänvisas även på ett särskilt sätt i utlåtandet till vad som har sagts av utskottet i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 66 till innevarande års riksdag i fråga om kollektivavtal vid sjukhusen, men jag vill dock endast erinra om, att denna proposition avslogs av båda kamrarna.

Med den inställning som den nuvarande regeringen har till avtalsfrågor, måste jag säga, att man bör vara försiktig, när man lämnar en fullmakt in blanco för att sätta i gång en stor och dyrbar utredning, vilkens resultat kan förväntas bli sådant, att man till sist måste ställa sig avvisande däremot. Jag tror, det hade varit välbetänkt, att riksdagen, innan den skriver i detta ämne, själv fått tänka igenom, vad man egentligen vill i själva sakfrågan. Det bör ges något av direktiv och jag får verkligen säga, att i det avseendet är detta utlåtande mycket oklart, och jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Bernhard*, och herr *Rydberg*.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag ber att få instämma i herr Bagges yttrande, att första kammaren inte bör ha något skäl att motsätta sig en sådan utredning, som förutsattes i utskottets betänkande. Om vi se på första sidan,

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)
uppräknigen av alla de organisationer som begärt saken, kunna vi förstå, att de haft erfarenheter, som föranlett dem till denna begäran.

Men vad har till exempel den siste talaren för erfarenhet om detta? Knapast någon och ändå säger han, att man bör tänka grundligt på saken. Här är inte meningen att alla skola taga någon position, såsom ock framhållits, utan här gäller det, att även på denna front mellan hög och låg söka oväldigt förstå så vitt som möjligt vad som händer i dessa tider och den böljande kampen på det ekonomiska området.

Den invändningen reses måhända: Ha dessa organisationer lupit i väg i gjort väder? Det kan den siste talaren vara livligt övertygad om att de inte gjort. De ha sina erfarenheter, och den stora uppslutningen från kvinnorna tala sitt särskilda språk. Det är inte annat än riktigt, att riksdagen tager del av deras bekymmer och skaffar sig en egen uppfattning, vilken riksdagen inte har. Därför har här påkallats av dem, att få sina bekymmer utredda på ett vederhäftigt sätt, så att vi sedan kunna fatta beslut. Jag har länge verkat i både statens och kommunens politik, varit ämbetsman själv på olika ställen och vet åtskilligt om saken.

Den högre ämbetsmannakåren känner sin befogenhet och dess förpliktelser samt tror på sin goda vilja. Därför kommer alltid merendels från höjderna det här motståndet mot att de lägre vilja blanda sig i verkets politik. En fackföreningsrörelse även här tycker man begripligt nog icke om.

En talare vitsordade här det utmärkta tillstånd, som råder i generalpoststyrelsen. Jag känner inte alls till verket, men jag förstår, att Örne, såsom alla högre ämbetsmän, gör sitt bästa efter eget förstånd och samvete. Jag har nu likväl hört klagomål någon gång från det verket också liksom från andra. Intet verk kan undgå klagomål. Och jag förmodar, att inte den solen heller nödvändigtvis behöver vara utan fläckar.

Visserligen är det inte något lyckligt tillstånd uti en världsordning så beskaffad, att alla möjliga samhörigheter organisera sig för att tillgodose sina ekonomiska intressen och sina arbetsvillkor utan medkänsla med andra. De märka inte mera än att hålla sig själva över isen. En sådan ordning kan inte för evigt få fortfara. Så länge den är tillåten och alla andra sammansluta sig, måste sådana här grupper söka rätta sig efter tidens väsende. Varför skulle de vara undantagna? Jo, svarar Reuterskiöld, grundlagen ger dem så många fördelar. Därför få de å andra sidan mera finna sig i de överordnades gottfinnande. Det är inte någon grund, herr Reuterskiöld. Talaren lär nyss — jag var tyvärr ute då — yttrat att riksdagen inte ägde konstitutionell befogenhet att besluta införa i grundlagarna bestämmelser om att ledamöternas arvoden utökades med fria resor på statens järnvägar. Visst kan riksdagen besluta det, som så mycket annat. Då republikfrågan första gången bragtes på tal i riksdagen såsom ett förberedande diskussionsämne, var visserligen högerpartiet ense att den grundlagsenligt ej kunde fredligen prövas. Partiet ville förmodligen hänvisa ärendet till ett inbördeskrig. Nästa gång frågan kom upp såsom en provosten för fredens vägar, var högern med om att taga upp den formellt till laglig behandling. Så kan det gå med dogmer om grundlagarnas mening, och så kommer nog också att gå med Reuterskiölds inställning från i dag.

Nu är ju frågan om de lägre tjänstemännen. De högre tjänstemännen, som befinna sig på språng mot höjderna, ha lättare att göra sig gällande inför chefer och statsmakter. När det gäller de mindre, som äro massor och tynga verket med sin ekonomi, tycker man att det börjar bli besvärligt — och det kanske blir besvärligt. Men då alla andra styra om sitt hus på det sättet, måste dessa grupper tillåtas göra det också, om än naturligtvis med lämpor.

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

Allt tills vi få någon annan ordning här i världen. Denna ordning kommer kanske en gång, men nog kommer det att dröja en stund, förmodar jag.

Herr Örne erinrade — å vad jag känner igen det där talet — de ha ju rätten att klaga. Det är verkligen i regel att ge stenar i stället för bröd! Här kommer en enskild förbisedd tjänsteman och klagar. Vederbörande ämbetsverk, det vill säga cheferna, höres. Omöjligt, svarar han, ej bifall svarar ekot hos regeringen. I få fall lyckas en relationslös enskild bryta sig igenom den högre funktionalismens lägerplatser. Att söka nåd är en sak, att kräva rätt med någon makt bakom fordringarna är en annan. Det får där- emot icke förnekas, att även nerifrån kunna komma obefogade eller omöjliga anspråk.

Ett annat exempel på, hur man uppfattar de lägre tjänstemännens ställning, synes mig belysande. Det har förefallit mig vara värdefullt för samhället att bättre än som nu sker få tillgodogöra sig den lägre tjänstemännens uppfattning, han som står nära jorden, tager emot första törnen, lever med verkligheten, och skall bringa ordning i livet sådant det rör sig i gruset. Han får de verkliga erfarenheterna i första hand. Ju längre vi komma upp mot höjderna, desto längre komma vi bort från de där nyttiga dagliga påfrestningarna.

Därför vore det väl en reform av betydelse att i ämbetsverkens instruktioner de anställda tilläggas rättighet och plikt att till högre vederbörande framföra sina erfarenheter samt föreslå och påkalla förbättringar i metoderna och lagarna. Mer än en gång har frågan av mig förelagts riksdagen. Motionerna ha avvisats, jag kan inte förstå varför. I andra kammaren förelåg vid 1914 års senare riksdag en sådan framställning. Det tillfälliga utskottet i andra kammaren, som bestod av yngre riksdagsmän från alla partier, tyckte att saken var naturlig och självfallen. Motionären anmodades att hålla ett föredrag. Sedan beslöt utskottet enhälligt att förorda förslaget. Vad inträffade? Det är en av mina intressantaste erfarenheter från mina parlamentariska lärospån. Jo, ledarna för alla de tre stora partierna i kammaren blevo alldeles »tagna» över att ett sådant förord kunnat ifrågakomma från ett utskott. De kanske tänkte på sina egna partivänner, och hur det skulle bli, om de senare finge på det där sättet spela experter och sätta sig upp mot höjderna. Vid plenum togo de tre partiordförandena till ordet i tur och rangordning och tillrättalade för utskottet dess obetänksamhet — Staaff dock med en viss älskvärdhet. Är det icke något av samma anda som går igen här även i dag?

Där stod nu utskottet med sin enhällighet och sitt sunda förstånd emot detta officiella anlopp. Utskottet och jag beto ifrån oss naturligtvis, men kammaren var redan på den tiden orimligt imponerad av förnämitemterna, förstår ni väl. Utlåtandet avlogs, men vi fingo i alla fall 50 röster för införandet av en sådan så att säga förhandlingsordning för de lägre tjänstemännen. Hur skulle det gått om ett sådant förslag väckts nu. Frågan är fri. Senare erfarenhet i ämnet ha avskräckt från att ånyo fresta försöket.

Jag yrkar sålunda bifall till denna förutsättningslösa utredning. Därför behöver inte kammaren taga någon som helst position. Det är vår skyldighet att skydda de svaga och inte bara förlita oss på makten.

Herr Forslund: Jag har under åtskilliga år haft en tjänst, som tvingat mig att deltaga i förhandlingar för personalen vid ett statens största företag. Jag måste säga, att förhållandena där utvecklats på sätt som herr Bärge yttrade, nämligen att när man icke på lagstiftningens väg genomfört en bestämd ordning för överläggningar rörande de anställdas arbetsvillkor, så har man där på frivillighetens väg ordnat det på ett sätt, att överläggningar för

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)
närvarande förekomma i ganska stor utsträckning dels mellan personal och befäl, dels mellan representanter för de organisationer, till vilka denna personal hör, och verkets högsta ledning.

Jag vill påminna om att man i en kungl. kungörelse, som nu är cirka femton år gammal, har givit personalen förhandlingsrätt i vad det gäller arbetstid. Frågan om arbetstiden vid bland annat statens järnvägar prövas på enahanda sätt som frågan om arbetstid vid privata industriella företag, nämligen av arbetsrådet. Så har man vid statens järnvägar och även vid övriga kommunikationsverk redan vid införandet av den arbetstidsreglering, som skedde i samband med införandet av 8-timmarslagen, infört en ordning, varigenom representation för personalen skall ske vid överläggningar om denna sak. Det är personalens organisationer som i denna kungörelse tillerkänts rätten att representeras. Detta gäller i fråga om arbetstiden. Rent administrativt har verket dessutom genomfört en ordning, som man själv anser vara mycket fördelaktig, nämligen att bland annat frågan om semestrar alltid skall bli föremål för personalens yttranden: vederbörande skola själva få inkomma med sina förslag, och sedan skall, som det heter, tagas den hänsyn som kan vara möjlig till deras önskemål. Jag vill vidare säga att i fråga om personalens befordringar har inrättats något som vi kalla förordsfullmäktige, så inrättade, att man inom varje befattningshavargrupp utser en representant, som skall företräda såväl den som skall befordras som även den grupp, till vilken han skall befordras, och dessa få avgiva yttranden innan vederbörande befäl tager ställning till frågan vilken som skall få uppflyttning i högre personalgrad. Ja, man har under årens lopp funnit förmånligt att även medgiva att även i fråga om personals bestraffning skola personalrepresentanterna få ett visst medinflytande, då det gäller bestraffningar icke överstigande ett visst antal dagar. Dessa tre senare anordningar ha genomförts av den administrativa förvaltningen, och jag måste säga, att erfarenheten från dessa överläggningar, som blivit en följd därav, är något som parterna inte ha något annat än gott att säga om.

Den framställning, som här föreligger i form av motion, syftar säkerligen inte så värst mycket längre än till vad som redan är genomfört. Men då jag vet att det ibland kanske på en del områden inom statsförvaltningen inte råder enahanda förhållanden som inom det område, från vilket jag själv har mina erfarenheter, anser jag, att denna sak bör vinna sin anslutning, och att därför en utredning må komma till stånd. Jag menar således, att det rent principiella har av såväl Kungl. Maj:t som verkens ledningar redan rubbats, så att det återstår egentligen knappast någonting annat än att man skall, som man gör så många gånger eljest, slå fast i en författning eller lag vad som i praktiken under årens lopp utvecklats sig på området. Det är givet, att det skulle kännas tryggare för de anställda, om de i en författning fingo denna sak fastslagen, och som jag sade, det kan ju finnas områden, där man inte förfarit på enahanda sätt som jag här redogjort för. Men jag vill uttala den meningen, att såväl vid privata industriella företag som vid statsföretag och ämbetsverk där man anställt en hel del människor, måste det vara verkets och instruktionsledningens uppgift att inte visa bort det intresse, som personalen har att få framföra sina synpunkter genom förhandlingar. Jag tror, att ett verks ledning, som inte anser sig ha tid till dylika överläggningar, inte har rätt fattat sin uppgift, därför att de anställdas förhållanden inom ett företag äro av så vital betydelse för detta, att man bör ägna mycken uppmärksamhet åt det samma.

Kan detta ske genom en förhandlingsordning, som kan fastställas efter en utredning, som här begäres, så tror jag, att man gjort nytta, och jag ber därför att få yrka bifall till detta utredningskrav.

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Jag ber kammarens ledamöter ursäktas, att jag i samma debatt uppträder för tredje gången. Det brukar inte i första kammaren sedan gammalt vara vanligt, och jag har inte gärna velat bryta praxis, fast det är så många andra som brutit den. Även om jag inte vill åberopa detta, anser jag mig dock böra understryka, att jag endast varit nödd och tvungen att uppträda för tredje gången.

Den siste ärade talaren har uppenbarligen inte varit närvarande, då jag framförde vissa synpunkter i mitt senaste anförande. Vad han där säger, gäller om de verk, som kunna betecknas som företag, det vill säga dem som jag betecknar som våra kommunikationsverk, eller med andra ord våra affärsdrivande verk med allmän masspersonal, något likartade med industriella företag. Men det är inte samma förhållande med den förvaltning, som har handhavandet av statens *makt*; dessa organ ha en helt annan ställning. Hela vår gamla förvaltning är alldeles utanför dessa affärsverk och dessa företag. Nu har ju den ärade talaren också fullkomligt riktigt understrukt, att de förhandlingar, som där föras, och de institutioner, som där faktiskt finnas, bero ytterst och sist på av Kungl. Maj:t i administrativ väg givna medgivanden, och det har varit helt naturligt. När arbetstidslagen genomfördes i riksdagen, undantogs, som herrarna veta, statens kommunikationsverk, men det betyder inte, att de skulle undantagas i och för sig, utan det betyder, att det skulle överlämnas åt Kungl. Maj:t att pröva, *om och i vad mån* lagens bestämmelser skulle kunna även genom administrativa författningar göras gällande på sådana företag, som voro likartade med dessa. Men det har aldrig varit tal om att införa det på något annat område än detta. Under sådana förhållanden är det ännu mera skäl att beakta den lilla varning, jag tillät mig framhålla, och som den siste ärade talaren tydligen inte kände till, nämligen att man *inte får överflytta de affärsdrivande verkens förhållanden på vår förvaltning överbud taget*. Vi ha försökt det på lönefrågornas område, och det har givit ett resultat, som gnisslar i alla fogar. Vi borde inte försöka göra det nu på detta område. Att vi därmed beröra en mycket central punkt är sagt, och jag skall inte upprepa vad jag tidigare sagt, utan vill endast tillägga, att åtskilliga av de företeelser, som den ärade talaren berörde, efter min uppfattning äro ganska tivelaktiga till sitt värde. Jag kan förstå till exempel talaren på Stockholmsbänken, som förordade en utredning just med hänsyn till att man kunde få sådana tivelaktiga företeelser hejdade, men jag tillåter mig betvivla, att det blir resultatet. Jag tror inte, att jag missuppfattade den ärade talaren på Stockholmsbänken, tvärtom tror jag, att jag fattade honom alldeles för väl, om jag får säga det, ty redan det, att man ger ett medgivande till denna utredning visar en infektion, som jag inte kan vara med att låta spridas vidare för min del eller så vitt på mig ankommer. Om man begär en sådan utredning, såsom en annan ärad talare betonade, med detta »förutsättningslösa» moment och alltsammans, som här är sagt, betyder det, att riksdagen går in för en undersökning av själva de principer, på vilka vår förvaltning vilar, och som ej kunna vara utgångspunkt och förutsättning för en förhandlingsordning, vad man sedan än vill inlägga i densamma. Jag vill inte vara med om en sådan, då var och en vet, att om riksdagen skriver och begär utredning, är det därför, att riksdagen anser det vara ett praktiskt ändamål med det. Man vill ha ett resultat, och man går in för, att om utredningen visar någon väg dit, skall man taga det. *Jag menar, att här skall man inte ingå på en sådan utredning, om man inte absolut vill ändra principerna, och det är dessa principer för vår allmänna förvaltning, som jag absolut inte vill ha ändrade.*

Jag vill endast tillägga ett ord, och det är, att såvitt jag fattade den ärade

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

talaren på Örebro länsbänken, var det inte alls bara tal om klagorätten, utan tal om framställningar långt innan beslut voro fattade, och grunden för denna hans synpunkt var den varje svensk man tillkommande rätten att till myndigheter i landet, om det är det egna verkets myndigheter eller utomstående, fritt och i sista hand till Kungl. Maj:t vända sig med vilken framställning man vill. Fattade jag honom rätt, blir då klagorätten enligt hans uppfattning endast ett bihang i Sverige till denna allmänna framställningsrätt, besväringsrätt eller petitionsrätt, vad man vill kalla den, som finnes annorstädes. Och då ligger inte klagorätten som det centrala, utan som den lilla efterrätten på hela förrätten. Jag tror, att den synpunkt, som samme talare anlade var fullkomligt riktigt och befogad, och det glädde mig i hög grad, att det uttalandet kom från ett av våra största affärsdrivande verk här i landet. Det visar, att på detta område kan användas den enda riktiga väg, som gäller för vår förvaltning, även om man tager hänsyn till de förhållanden, som där råda och äro av annan art än förvaltningen i allmänhet. Att nu försöka begära att få en förhandlingsrätt som ställer den på lagens grund med andra motiv och med annat syfte än som nu gälla vore att vända upp ned på förhållandena, och jag ger den ärade talaren på Örebro länsbänken rätt däri, att det gäller ett val mellan två linjer — men det valet skall inte ske genom en utredning, som är överflödig, utan det skall ske nu och genom första kammarens beslut.

Herr Wagnsson: Herr talman! Det förefaller mig, som om man under den diskussion, som här förts, givit föreliggande fråga större räckvidd än den i själva verket har. Jag nödgas därför som kommentar till vad några talare här yttrat besvara kammaren med ytterligare några ord.

Jag vill till herr J. B. Johansson, som riktade kritik mot utskottet för att utskottet endast hört ett ämbetsverk, nämligen socialstyrelsen och sedan en del personalorganisationer, meddela, att det är inte denna kammarens utskott som skött om remissförfarandet. Motionen är ju endast väckt i andra kammaren och förberedelsevis behandlad där. Vi fingo den till oss under en så sen tidpunkt av riksdagen, att vi inte hade möjlighet att komplettera utredningen ytterligare, annars skulle jag funnit det av intresse att höra vad några av de olika verken haft att anföra.

Det var emellertid en annan synpunkt som herr J. B. Johansson anförde och som föreföll mig i viss mån originell. Han ansåg, att utlåtandet var betänkligt just därför att det inte innehöll något ställningstagande till problemet, utan att man i stället ville göra en utredning av helt förutsättningslös natur. Då det är en fråga av den beskaffenhet som den föreliggande har, synes det mig ganska naturligt om man först vill utreda, vad frågan gäller, innan man binder sig vid något ställningstagande. Ett annat tillvägagångssätt skulle enligt mitt förmenande kunnat ge anledning till kritik.

Då det här också diskuterats åtskilligt om vad som skall avses med den förhandlingsordning, som utskottet önskar få utredd, ber jag att få hänvisa till utlåtandet på sid. 2, där det säges, att den »äsyftar tillskapandet av fastställda och ordnade former, i vilka tjänstemännen kunna få sina synpunkter och önskemål framförda till vederbörande myndigheter, innan dylika avgöranden träffas, utan att något intrång skulle göras i de statliga myndigheternas beslutanderätt». Härom har nu herr Örne under debatten yttrat, att det önskemålet saknar all betydelse, då personalen redan nu har denna rätt. Jag kan inte göra något bestämt uttalande om huruvida för postverkets vidkommande detta påstående är fullkomligt korrekt. Jag har ingen anledning att betvivla, att denna herr Örnes uppgift är riktig. Däremot vågar jag med bestämdhet hävda, att uttalandet inte kan ges den generella formulering, som herr Örne

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

här velat ge det. Det har till mig lämnats åtskilliga uppgifter om tjänstemannafrågor, som blivit behandlade, utan att personalen har hörts, ja, till och med utan att personalen haft reda på att någonting varit i görningen. Bland annat har det helt nyligen föreslagits en omläggning av arbetet i ett av våra verk, där personalen först genom ett dekret fick kännedom om, att frågan skulle avgöras. Från samma verk har det berättats mig, att verkets ledning hade föreslagit en ändring, som mycket intimt berörde en viss personalgrupp, utan att personalen på annat sätt fick kännedom om verkets framställning än genom ett studium av statsverkspropositionen, där denna framställning redovisas av vederbörande departementschef. Det förefaller mig, som om dessa exempel, som bägge två hänföra sig till den allra sista tiden, visa att herr Örne's uppgift icke kan ges den allmängiltiga karaktär, som den ärade talaren ville göra gällande.

Jag ber till sist att få säga, att vad utskottet har föreslagit är ingenting annat än att man skall utreda frågan om under vilka former man skall bereda de anställda tjänstemännen rätt att få delta i förhandlingar angående problem, som sammanhånga med deras tjänstgöring och med deras avlöning, frågor som ju på det intimaste sätt beröra personalen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Min ärade vän herr Forslund yttrade, att det nu endast gällde att i lag och författning fastslå vad som redan i huvudsak gäller i praktiken inom det verk, som han närmast känner till. För min del måste jag säga, att en sådan anordning som herr Forslund skildrade och som är genomförd i stor utsträckning även i det verk, som jag har den äran att vara chef för, lämpar sig i stort sett inte att vara fastslagen i lag och författning. Den får sin betydelse och sitt värde endast i den mån den är fullt frivillig. Tänk bara på förordsfullmäktige, som nu äro införda även i postverket! Vad är grundförutsättningen för att man skall kunna ha en sådan institution? Jo, den är att det råder en sådan moralisk kvalitet hos den personal som det är frågan om, att den kan döma objektivt. Men tänk bara, om sådana politiska motsättningar exempelvis skulle uppstå inom personalen, att man inte längre kan lita på, att de utlåtanden som avges om de sökande äro grundade på objektiva skäl, utan man kan misstänka, att vederbörandes politiska ståndpunkt spelar in! Jag fick till min stora förvåning för någon tid sedan läsa i en tidning, att en krets av Postmannaförbundet hade diskuterat frågan: vilken ståndpunkt böra våra förordsfullmäktige intaga till platssökande, som inte tillhöra organisationen? För min del kommer jag att utan tvekan upphäva hela institutionen i samma ögonblick jag skulle märka, att inte förordsfullmäktige med samma objektivitet bedömde en person, oavsett om han tillhör den ena eller andra organisationen. Men är det fastslaget i lag, att denna institution skall finnas, hur skall man då göra? Kan man tro, att kommunistiska förordsfullmäktige eller socialdemokratiska eller fullmäktige tillhörande något annat parti skola bedöma en nazist enbart ur tjänstens synpunkt eller tvärtom? Ja, tills vidare tror jag att så är förhållandet med de flesta förordsfullmäktige både i järnvägen och i posten, men jag är inte säker på, att det skulle gälla under alla förhållanden. Stämningen kan bli så fruktansvärt spänd — och jag tror att den redan är det inom ett visst verk — att det inte finns någon möjlighet att få fram objektivitet i bedömningen av kamrater, som tillhöra en annan grupp. Förordsfullmäktige duga alltså endast så länge de äro frivilliga, så länge man litar på varandra på ömse sidor, litar på objektiviteten i omdömet, och det är nog så också med många andra av dessa frivilligt genomförda anordningar. Skulle de brista

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

sönder på grund av ovidkommande omständigheter — skulle själva grunden brista sönder — så måste det också finnas möjlighet att snabbt reagera genom att införa en annan ordning. Som sagt, jag tror på frivilligheten i vida högre grad än jag tror på det lagliga tvånget, och framför allt när det gäller ett sådant samarbete, som här kan komma i fråga.

Jag skulle också vilja säga något till herr Lindhagen, men jag är rädd att herr talmannen inte blir glad, om jag säger så mycket som jag skulle vilja. Herr Lindhagen synes gå ut ifrån den ståndpunkten, att folk som står under en viss lönegrad alltid har rätt, de äro alltid verkligt framstående, ädla och fina människor, under det att de som kommit över en viss lönegrad utgöra fruktansvärda faror för den allmänna rättssäkerheten. Nu är det i själva verket så, att från politisk synpunkt kan det inte råda något tvivel om, vilka som ha det största inflytandet på sina anställnings- och lönevillkor, de som tillhöra de tio lägsta lönegraderna eller de som tillhöra lönegraderna därutöver. Att det kan vara på det sättet beror på, att så många ha den uppfattning, som herr Lindhagen här har tillkännagivit, nämligen att de lägre äro förtryckta och stå illa till i alla hänseenden, under det att de som kommit ett stycke högre upp på löneskalan, måste hållas mycket kort, särskilt i lönehänseende. Den verkligt inflytelserika gruppen bland statstjänarna, det är den stora gruppen, de som äro väl organiserade fackligt, anslutna till centralorganisationer och även politiskt orienterade åt visst håll, under det de högre tjänstemännen, i synnerhet de som stå i rådsgraden och vilkas betydelse för statsförvaltningen är så stor, att den aldrig kan överskattas, alltid stå sämre till inför parlamentet och även många gånger inför andra instanser.

Herr Lindhagen yttrade sig föraktfullt om klagorätten. Jag har menat inte bara rätten att föra fram sina synpunkter i allmänhet, utan även den egentliga klagorätten. Herr Lindhagen säger, att Kungl. Maj:t beslutar alltid som verksledningarna vilja. Det är inte sant, herr Lindhagen! Kungl. Maj:t avviker ofta från verksledningarna, Kungl. Maj:t tar sig den friheten, och ibland — det måste jag säga — kanske inte på ett så lyckligt sätt. Emellertid är det väl, herr Lindhagen, inte något bevis för att överinstanserna i rättskipningen äro onödiga, att man kan peka på domstolar, som aldrig eller mycket sällan få sina domar och utslag upphäva av högre instans? Om ett verk med yttersta sorgfällighet och med samma ansvar som en domare har provat exempelvis ett befordringsmål, så är det väl i all rimlighets namn intet bevis på klagorättens onödighet, att Kungl. Maj:t inte upphäver en sådan välöfvägd, laglig och grundlagsenlig utnämning för att göra en annan utnämning? Det är väl snarare ett bevis för att saken har prövats ordentligt. Men i denna klagorätt ligger dock en säkerhet av allra största värde. En domare som aldrig får sina domar upphäva är som bekant inte odödlig, utan han kan få en efterträdare, som behöver få sina domar upphäva i ofantligt hög grad, och det kan hända, att sådana förhållanden kunna komma att göra sig gällande inom grenar av svensk statsförvaltning, att klagorätten kommer att bli lika viktig som rätten att i hovrätten och högsta domstolen överklaga domar. Men det var framförallt rättigheten att föra fram sina önskemål och sina förslag och sina allmänna krav inför offentlighetens högsta domstol, som jag talade om och som jag ansåg vara oerhört viktig och betydelsefull. En sådan rättighet finns emellertid inte i de länder, där man har en förhandlingsrätt, såvitt jag känner till. Det är ganska betecknande, att vid ett postmannamöte häromåret i denna sal, eller kanske det var i andra kammaren, talades det om hur förträffliga den danska tjänstemannalagen och den danska förhandlingsordningen voro, och hur mycket bättre tjänstemännen där nere hade det. Jag steg upp gentemot den tjänstemannarepresentant, som förde fram denna syn-

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

punkt, och sade: jag förklarar mig härmed villig att utan vidare tillstyrka att vi antaga hela den danska tjänstemannalagen och förhandlingsordningen, under villkor att tjänstemännen förklara sig villiga att acceptera de danska lönerna. Nej tack, svarade man genast! Det är faktiskt så, att där man har denna utmärkta ställning, som man alltid talar om här i Sverige, ha tjänstemännen i stort sett vad vi kalla extra ordinarie anställning och dessutom väsentligt mycket sämre löner på många punkter än man har här i landet.

Att man på tjänstemannahåll är mycket ivrig att få igenom en förhandlingsordning är väl ganska självfallet. Vem vill inte ha ett ökat inflytande och en ökad möjlighet att göra sina synpunkter gällande, om man kan få det? Jag har här påpekat, att om denna utredning kommer till stånd, måste man ta upp frågan, huruvida man skall ta exempelvis det danska systemet i dess helhet. Jag yrkar inte på, att den blivande kommittén skall ta upp lönerna — det får väl bli en annan fråga — men antingen skall man i enlighet med det danska systemet ta bort klagorätten och allt sådant och ersätta den med förhandlingsrätt eller skall man ha kvar det nuvarande systemet, men ej ha lagstadgad förhandlingsordning. Det är detta val som skall träffas, och man kan inte ur statens eller samhällets synpunkter godkänna, att båda dessa system få förekomma jämsides.

Slutligen vill jag säga till herr Lindhagen, att varje verkschef har ett visst ansvar för det område som han är satt att förvalta. Därför åligger honom ofta den tunga plikten att säga ett bestämt nej till krav som framställas från personalens sida, likaväl som han ofta har det nöjet att kunna tillmötesgå personalens framställda önskemål. Men skulle en verkschef bara säga ja och amen till alla de krav som framställas, så skulle det, herr Lindhagen, medföra detsamma som om en domare alltid bifölle det yrkande som en parts ombud framställer: Hela detta samhälle skulle råka ur gängorna och störta samman.

Herr Nilsson, August: Jag har inte haft tillfälle att åhöra denna debatt i dess helhet, och jag har därför begärt ordet endast för att lämna vad jag tycker är en upplysning, som skulle kunna tjäna till någon vägledning.

Jag håller med utskottets ordförande, att man helt visst överdriver denna frågas vikt och betydelse, inte bara därför att det här endast gäller i första hand en utredning, utan även vad själva saken, förhandlingsordningen, beträffar. Jag vill nämligen påstå, att vi redan ha förhandlingsrätt och förhandlingsordning i vårt land för statens tjänstemän. Jag skall i all korthet nämna hur det förhåller sig. Vi ha inte mindre än fyra lönenämnder, som ha att handlägga tjänstemännens — de lägres som de högres — inte bara löner utan även arbetsvillkor i övrigt. Statsförvaltningen är uppdelad på dessa fyra lönenämnder, så att ingen kår blir utan denna välsignelse. I lönenämnderna ha både de högre och de lägre tjänstemännen egna representanter, utpekade av vederbörande organisationer, innan de tillsätts av Kungl. Maj:t. När tjänstemännens löner och arbetsvillkor upptagas till behandling i dessa lönenämnder, äro således tjänstemännen där representerade. Men inte nog med det. När den tjänstemannagrupp som det speciellt gäller eller dess organisation begär att få företrädas av *särskilda* representanter, så nekas detta aldrig, utan det är regel att sådana få tillträde och deltaga i förhandlingarna. Denna ordning, som i sak är en förhandlingsordning, har inte tillkommit genom några verkschefers välvilja eller genom någon frivillig överenskommelse mellan parterna, utan den har tillkommit genom i laga ordning fattade beslut av Kungl. Maj:t och riksdag. Inte ens Kungl. Maj:t kan upphäva den ensamt, utan det skall riksdagsbeslut till. Sedermera har denna ordning ut-

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)
byggts på annan väg, såsom herr Forslund mycket riktigt sade, genom särskilda tjänstgöringsnämnder för kommunikationsverken och dessutom förordsfullmäktige för statens järnvägar. Härmed vill jag ha sagt, att i sak ha alla statens tjänstemän förhandlingsordning, men i själva ordet står intet inskrivet i någon författning, det är bara det som fattas. Det bör då vara lätt för kammarens ledamöter att fatta beslut. Man kan säga, att det är onödigt med en utredning om införande av en förhandlingsordning, eftersom förhandlingsordningen redan är given. En utredning skulle inte få någon annan uppgift än att liksom sätta pricken över i och ändra en smula på formerna. Men herrarna förmena kanske, att det är något annat som skyntar bakom. Man gör sina jämförelser med förhållandena på den privata arbetsmarknaden, där parterna, arbetsgivare och arbetare eller deras respektive organisationer, förhandla och träffa avgöranden, som gälla utan appell. Vill man etablera något sådant för statens befattningshavares vidkommande och därmed ge dessa en viss beslutanderätt i sina egna arbetsvillkor, då komma vi in på helt andra banor. Och då ha vi att låta vårt votum bestämmas med hänsyn därtill.

Herr Forslund: Jag skall först be att få säga till min ärade bankkamrat, att här är det inte frågan om att rubba överklagningsrätten. Men om också så skulle vara, anser jag att det förfarande som här är ifrågasatt är att föredra för båda parterna — åtminstone gäller detta mitt uttalande för det stora verks del, som jag bäst känner till. Parterna sträva efter att förebygga överklaganden, ty det skrivardöme som klagorättens bibehållande nödvändiggör är egentligen inte till någon som helst nytta.

Till herr Örne skulle jag vilja säga — jag vet inte om han är inne i kammaren — att jag är betydligt mer övertygad om lämpligheten av denna utredning, sedan jag har hört hans utläggning. Det var mycket överraskande det han sade, och jag känner inte igen dessa toner från det verk som jag bäst känner till. Det måste finnas en gradskillnad även i dessa frågor. När herr Örne med hårda ord talade om, att det politiska inflytandet skulle kunna bli avgörande i vissa fall, så skulle jag vilja fråga om han aldrig haft någon anledning att befara ett dylikt även beträffande de tjänstemän som nu ha att ensamt avgöra personalärenden. Ty inte gå väl de politiska gränserna enbart vid de lägre löntagarna, utan inom desamma finns även befattningshavare mycket högre upp, ända till herr Örnes egen tjänsteställning. Därmed har jag inte alls velat insinuera, att herr Örne dömer efter politiska linjer, men han kan väl inte ensam avgöra alla frågor, utan han får väl lita till medhjälpare. Så länge det finns överklagningsrätt, har ju den, som misstänker att något oriktigt vederfarits honom, möjlighet att få sin sak prövad. På det håll, som jag som sagt bäst känner till, skulle man inte godtaga ett sådant resonemang, ty vi kunna inte rubba vad som är själva grunden för befordringar, nämligen vederbörandes lämplighet för en viss befattning. Där förekommer inte sådant politiskt bedömande, som herr Örne talade om. Jag måste säga att jag blev mycket förvånad att höra chefen för generalpoststyrelsen uttala sig på det sätt han gjorde.

Jag får till slut uttala, att när här har begärts en utredning, tycker jag inte man kan motsätta sig densamma. Det må ju sedan bli utredningens sak att säga var gränsen skall gå. Det är ju heller inte första gången saken framföres i motion, ty om jag inte missminner mig, så var det 1910 eller 1911 som man först motionerade om förhandlingsrätt för statsanställda. Det är alltså ingenting som kommer överraskande, utan man har kunnat göra sig väl förtrogen med saken.

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! När jag, som det händer någon gång, söker ogrannlaga runka en smula på höga vederbörandes absoluta ofelbarhet, blir det ibland hett från generaldirektör Örnes sida. Sedan ta vi ju varandra i hand, inte samma dag, men dagen därpå, och jag förmodar att det blir fallet även vid detta tillfälle.

Örne menade, att Lindhagen tror blint på alla de lägre befattningshavarnas absoluta rättrådighet och rättskänsla. På det får jag svara, att i så fall tror å andra sidan Örne blint på påvens ofelbarhet och på alla andra högsta ämbetsmäns ofelbarhet. Jag sade dock försiktigtvis, att fordringar från lägre tjänstemannahåll ofta kunna vara orimliga eller åtminstone omöjliga att bifalla. Då svarar Örne med den oförståelse, som även från höjderna kan äga rum.

Jag har erfarenhet av hur mycken möda som behöver nedläggas för att hjälpa även lägre tjänstemän liksom obefordrade bland folket till deras rätt. De behöva icke minst det stöd de kunna få av sina kamrater. Dessa må då vara organiserade, annars uteblir hjälpen i regel. Man vänder sig nämligen sedan gammalt ibland till mig, jag vet nu inte alls varför. Kunna de ej vinna ett uppenbart billigt anspråk i brist på stöd i lagarna, får man söka vinna vederbörandes intresse för ändring i författningarna. Och jag måste erkänna, att man vanligen får ett älskvärt bemötande vid sådana uppvaktningar. Åtskilligt kan sålunda vinnas på rättstänkandets väg. Ibland måste motions-, interpellations- eller petitionsrätten anlitas. Synas mig anspråken obefogade eller hopplösa kan naturligtvis intet åtgöras.

Det är väl vanligt här i världen, att en människa utan makt eller relationer inte kan få sin rätt, han blir förbisedd av generalstaberna av olika slag. Dessa äro mäktiga institutioner och de kunna dessutom ha sina fel liksom vi andra. Det är de som förklarar världskriget och ställt till olyckor, och sådant kan inträffa även i det lilla vid åtskilliga tillfällen.

Örne måste väl på grund av sin sociala inställning och sina erfarenheter erkänna, att de så kallade små i samhället ha svårare att göra sig gällande. Från denna utgångspunkt tillkom först den liberala och sedan den socialistiska rörelsen. Varför skulle vi bestrida ett sådant historiskt faktum? Och varför utbröt den franska revolutionen, om inte därför att de höga herrarna undertryckte folket?

Ganska karakteristisk var Örnes uppfattning om domstolväsendet, hans värn för de *högre* instanserna och tron på deras ofelbarhet. Det finns domare, sade han, som äro så utmärkta, att deras domar alltid bli godkända i högre rätt, men så finnas domare, som äro så dåliga, att deras domar bli kasserade. Det visar, att Örne inte har någon aning om domstolväsendet. Domare äro människor, helt enkelt, av olika slag i alla instanser. Befordringarna inom instanserna sker inte efter någon slagruta, som ger utslag på gott och dåligt, utan det sker på en höft i tur och ordning eller efter individuella uppskattningar, ofta stridiga för att ej säga partistridiga uppskattningar. Stränga herrar och milda herrar, formkarlar och realitetsdyrkare och så vidare påträffas om varandra i alla instanser av naturen.

Därför är det en vanlig företeelse, att utslag av underrätt blir upphävt i andra instans och så åter godkänt i högsta, med alla möjliga variationer. »Goda» och »dåliga» domare — om saken nu kan tillspetsas på detta obehöriga sätt — äro vi mer eller mindre alla i alla instanser.

Herr Örne: Herr Lindhagen uttalade den förmodan, att han om några dagar skulle kunna taga mig i hand. (Herr *Lindhagen*: I morgon, sade jag!) Jaså, redan i morgon. — Jag vill härmed förklara, att fastän herr Lindhagen

Om förhandlingsordning för statens tjänstemän. (Forts.)
 mot mig använt skällsordet »påve», jag använde inte mot honom något sådant tillmäle, är jag beredd att taga honom i hand alldeles omedelbart. Jag har utgått ifrån, att man även med herr Lindhagen får diskutera alla hans i första kammaren framställda meningar.

Herr **Lindhagen**: Det är merendels jag, som fått taga initiativt till att trycka herr Örnes hand, men försiktigtvis har jag gjort det först dagen därpå, då även jag hunnit lugna mig.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Reuterskiöld* och herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Föredrogs och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 279.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vapenkungörelse ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot vissa sammanslutningar.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 237 med förslag till visst tillägg till gällande tulltaxa jämte väckta motioner om tull å ammonium-sulfat;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift; samt

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för anordnande i visst fall av importreglering.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.09 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
